

Բ Ի Ի Ր Ա Կ Ն

Լ Ր Ա Փ Ե Ր

ԱՌ ԱՅԺՄ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԲԵՐԹԻՆ
Դաւանքի ու Պոլիս Տարեկան 50 Դրուշ
Սեպտեմբր 30
Նոյեմբր 15
Օտար երկիրներ 12 Դրանք

ՀԱՍՅԷ
ՍՄԲԱՏ ԴԱԻԹԵԱՆ
ՏՆՈՐԷՆ ԲԻՐԱԿՆԻ
Դազաֆէր խան, Պահմէ գաբու, և Պոլիս

ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆԻՆ Ի ԲՊՅԱ

ՏՈԿՈՒՆ ԱՇԽԱՂԱԹԻՒՆ

(Բրոժ. Մեյլե ու մեր Մասալի քղբա-
կիցը. — Կսակը. — Խաչերեան. — Մեր-
ժինէն Բաւաժ s'Անսրէա:)

Ֆրանսական Սուսուրի ուսուցչա-
պետ Բրոժ. Մեյլե նշանաւոր հայագէ-
տը Բիւրակին ուղղած իր վերջին գրին
մէջ գոհութիւն կը յայտնէ Մարալի
գաւառաբարբառին վրայ Բիւրակին
մէջ հրատարակուած ուսումնասիրու-
թեանց համար ինչպէս յայտնի է, այդ
աշխատութիւնը կը կատարէ մեր
թղթակիցը Պ. Յակոբոս Վարժապետ
եան: Մեր մէջ, «գեռ լիովին ճանչ-
ցուած չէ այս կարգի ուսումնասի-
րութեանց վերին աստիճանի կարե-
ւորութիւնն, եւ տեղ տեղ, արհա-
մարհանքով կը դիտեն թէ՛ աշխա-
տութիւնն եւ թէ՛ աշխատասիրողը.
նոյն իսկ իբրեւ ծաղրելի ձեռնարկ,
անկարեւոր դորժ կը նկատեն՝ ան-
փորձներու ու սկսնակներու արժա-

նի: Բանն անանկ չէ սակայն, և ահա՛
զայդ երեւան բերելու համար է որ
յիշեցինք յարգելի Բրոժէսէօնին
գնահատումը, որպէս զի մեր գա-
ւառացի բանահաւաքները՝ հետեւե-
լով Պ. Վարժապետեանի օրինակին՝
հաւաքեն ու պատրաստեն իրենց
գաւառին լեզուի գանձերը, կազ-
մեն անոր քերականութիւնը, հա-
մաձայնութիւնը, ցոյց տան արտա-
սանութեան պէսպէսութիւնը, եւ ինչ

Կսակը. — Կը յիշուի թէ Ազգային
Կեդր. Վարչ. Բաղաքական Ժողովը
համաձայնութիւն գոյացուցած էր
հանդուցեալ Գարակէօզեանի ժա-
ռանգորդներուն հետ, և հաւանած
էր 20,000 ոսկու փոխարէն ջնջեալ
կամ չեղեալ նկատել Տիգրան Գա-
րակէօզեան կտակը որ 80,000 ոսկու
կը հասնի: Ամէն հայ անհատ, կա-
մայ թէ ակամայ, «լուծեամբ հա-
ւանութիւն» յայտնած էր Վարչու-
թեան այս որոշման ու կարգադրու-
թեան: Սակայն, գտնուեցաւ հայ
փաստաբան մը, որ, իբրեւ ազգ.
անհատ, նոյն համաձայնութեան չհա-

ւանելով՝ Շերիի դատարանին դիմեց, դատ բացաւ Գարակէօղեան ժառանգորդներուն դէմ՝ կտակին կէտ առ կէտ եւ անթերի դործադրութիւնը պահանջելով՝ իբրեւ նազը կտակին։ Այս գործը կրնայ յանդգնութիւն նկատուիլ, անխոհեմութիւն սեպուիլ։ Սուրէնեան էֆէնտի, այս յանդգնութեան հեղինակը, որ նազը պաշտօն ու տիտղոս ունենալ կը յայտարարէ, կրնայ այս դատը, օրինաց սահմանին մէջ չափիլ կամ ոչ։ Ասոնց վրայ չենք ուզեր խօսիլ առայժմ, կանխահաս վճիռ մը տուած չըլլալու համար, ինչ որ կ'ուզենք շեշտել և մատնանիշ ընել՝ այն քուբէն, այն յանդգնութիւնն է — ըսինք բուն բառը — այն բարոյական կորովն է որով Սուրէնեան էֆ. կը խիղախէ այսպիսի խնդրի մը մէջ, որուն վրայ ուրիշներ խօսելու անգամ չընէ մը պիտի վարանէին — ինչպէս ըրին ալ։ Ուր որ ուրիշներ, տեսակ մը պահպանողական ոգիով, կա՛մ ձաղկելի չըլլալու համար (ծաղրելի չհասկցուի) և կա՛մ իրենց շահուն չփաստելու փափկանկատութեամբ, համակերպելու գաղափարը չատագովեցին, Սուրէնեան իր բնագոյն մշման, իր խղճի ձայնին անսաց և իբրեւ փաստարան ձեռք առաւ խնդիրն որուն օրինական պայմաններուն ու ձեւակերպութեանց անտեղեակ մէկը չէ։ Այդ յանդգնութիւնը քիչ մը չի՞ յիշեցներ Տրէյֆիլսի դատին առթիւ Զօլայի նշանաւոր Վլը բողոքեմքը, որուն համար վիպասանին արիութիւնն ու բարոյական կորովը ամէն ոք ծափահարեց։

Նազարէք Էֆէնտի խաչեռեան, ուրիշ փաստարան մը որ նոյնպէս բարոյական քաջութեան եւ յամառ ու տոկուն աշխատասիրութեան գեղեցիկ օրինակ մը կ'ընծայէ՝ իր զար-

գացած տարիքին մէջ երիտասարդի մը նախանձը գրգռելու աստիճան, երեք տարիէն աւելի է որ այդ պերախտ աշխատութեան ձեռնարկած է, շատ անգամ մոռնալով իր առօրին զբաղումները, նոյն իսկ գոհելով իր հանդիստը, ճաշն ու զօսանքը, իր փաստարանական ծանրատաղտուկ զբաղումներէն շատ ժամեր գողնալով՝ պարապելու համար Թուրքիոյ մէջ ապանուագութեանց խնդրին որ նիւթապէս ալ մեծամեծ զոհողութիւններու տարած է զինքը։ Բայց գաղափարի մարդը դրամական պղտիկ թէ մեծ հաշիւներու, յոգնութեան, տքնութեան ու զրկանքի առջեւ չ'ընկրկիր։ Այդ երկար ժամանակամիջոցին մէջ, մենք առիթ կ'ունենայինք գրել թէ ամէն օր զինքը տեսնելու, որ մտազբաղ, շատ անգամ քովէն անցնողը չնշմարելու աստիճան ուշացրիւ՝ անութիւն տակ խոշորեկէ պարութայ մը՝ Գաղասէր խանի երկարաձիգ սանդուխներէն վեր կ'ելլէ, Բերայէն մինչեւ հոն՝ ճամբուն երկայնքը իր որոճացած խնդիրները գրի առնելու, շարունակ տաղտկալից ու կրնճառտ հաշիւներով, ընդարձակ տեղեկագիրներով, մանրամասն վիճակագիրներով իր ըզեղը չարչրկելու համար։ Չէ՛, խոստովանեցէք թէ ասիկա ամէն խելքի, ամէն մտքի գործ չէ, եւ շատեր առաջին քայլերուն իսկ, ահագին գոռաւորութիւններ իրենց առջեւ տնկուած տեսնելով՝ պիտի ընկրկէին, տեղի պիտի տային, անհոգութեամբ մէկդի նետելով տեղեկագիր, հաշիւ, վիճակագրութիւն, եւլն. երթալ երկու բարեկամի հետ գարեջուր մը խմելու, կամ պէզիկ մը խաղալու և կամ՝ շատ շատ՝ իրենց անձնական գործը, շահաւոր դատ մը, վարելու համար։

Անշուշտ կը սպասէք որ հոս վեր-
ջակէտը դայ՝ յօդուածին այս մասն
աւարտելու :

Բայց նոյն բանը չըրաւ խաչերեան ,
իր աս տարիքին ու հոգեբուն մէջ ,
տեսնելով որ դժուար կ'ըլլայ հաս-
կընալ այն հաշուական խնդիրները
զոր կը պարունակեն Եւրոպական
բաղմաթիւ ապահովագրական ըն-
կերութեանց տեղեկագիրներն ու
վիճակագրութիւնները , պէտք տե-
սաւ ուսանիլ , այո՛ , աս տարիքին մեզ՝
հաշուագէտ եւ ուսողութեան հը-
մուտ դասատուէ մը՝ պարզապէս
դաս առնել լոկարիթմը որ իր ու-
սումնասիրութեանց համար անհրա-
ժեշտ ուսում մ'էր : Յարաբերու-
թեան մտաւ Եւրոպայի ու Պոլսոյ
մէջ գործող Ապահովագր. Ընկերու-
թեանց հետ , շրջաբերականներ զըր-
կեց ամէն տեղ , հաւաքելու համար
իր աշխատութեան համար պէտք
եղած մթերքը , թղթակցութիւններ
գրեց Ապահովագրկն. Հանդէսներու
մէջ , եւ շատ անգամ նոյն ընկերու-
թեանց վարիչներէն մերժողական ,
խուսափողական կամ առ առաւել
ժլատ , կցկտուր պատասխաներ ա-
ռաւ որոնք անբաւական էին իր հե-
տաքրքրութիւնը յագեցընելու :
Բայց , նորէն չվճատեցաւ , յարա-
տելութեամբ նորէն շարունակեց իր
աշխատութիւնը՝ ձեռք բերելու հա-
մար որոշ տեղեկութիւններ ապա-
հովագր. գործերու մասին , որպէս
զի Տաճկաստանի մէջ հանրութիւնը
զգուշանայ նոյն ընկերութեանց մա-
նուածապատ խաբէութիւններէն ,
պարկեշտ ու վստահելի ընկերու-
թեանց միայն յարի , եւ ապահո-
ղութեան պէս հանրօգուտ գործ
մը օրինական հիմերու վրայ , ար-
դիւնաւոր ու պատուաւոր կերպով
կիրարկուի մեր երկրին մէջ :

Ահաւասիկ իր շրջաբերականէն մաս
մը .

« Երկու տարիէ ի վեր ձեռնարկած
եմ թէ՛ տեսական եւ թէ՛ գործնա-
կան կերպով ուսումնասիրել Տաճ-
կաստանի մէջ ապահովագրութեանց
վիճակը : Այս աշխատութեանս նպա-
տակն է երեւան հանել թէ ի՞նչպիսի
ղեղձումներ ու ապօրինի գործառ-
նութիւններ տեղի կ'ունենան ապա-
հովագրողներու կողմէ եւ փոխա-
դարձաբար , եւ ցոյց տալ ժողովըր-
դեան՝ այդ անպարկեշտ գործառ-
նութիւններէն զգուշանալու միջոց-
ները : Այս ուսումնասիրութեամբ
հասկցայ թէ ապահովագրական գոր-
ծակալութիւնք ի՞նչպիսի խեղաթիւ-
րումներով ու ապօրէն միջոցներով
կը գործադրուին մեր ժողովրդին
մէջ , որ դեռ նոր պիտի ըմբռնէ
կանխատեսութեան ու խնայողու-
թեան բարիքներն որոնք ապահո-
վագրութեան հիմը կը կազմեն : »

Եւ , իբրեւ նախընծայ արդիւնք
այսքան տքնութեանց ու զոհողու-
թեանց , առայժմ խաչերեան էֆ .
հրապարակ կը հանէ ֆրանսերէն
գիրք մը Le fonctionnement de l'As-
surance en Turquie (Ապահովագր-
ութեան կիրառումը թուրքիոյ մէջ)
խորագրով :

Անմիջական օգուտ իրաւ է
որ խաչերեան ինքն ալ գիտէ թէ
զոնէ իրեն համար որ և է շահ , նիւ-
թական օգուտ չի կայ իր . այս ու-
սումնասիրութիւններէն — ընդհա-
կառակն : Բայց ձեռնարկն ա՛յնքան
հանրօգուտ է , և գրեթէ ձեր հա-
սակին մէջ , իր ցոյց տուած յամառ
ու կորովի ընթացքն ա՛յնքան օրի-
նակելի է գաղափարի համար աշ-
խատիլ ուղղներուն , որ կ'արժէր
յիշատակել , իբրեւ Տաճկաստանցու
մը ու մանաւանդ հայ փաստաբանի

մը կարեւոր մէկ ձեռնարկն որ անշուշտ օր մը պիտի բեղնաւորի:

Մեռելիքն ի Բասաթ s' Անտրեա. —
Հեռաւորութիւնը մեծ է Ֆրանսայի այդ գաւառական մէկ անկիւնէն մինչեւ Բերայի թաղապետական պարտէզն որուն դիմացը կ'իյնայ մեր եռանդուն բժիշկներէն Տօքթ. Տաղաւարեանի բնակած Բասաթ տ'Անտրէան: Բայց ի՞նչ առնչութիւն, հարցնէք պիտի անշուշտ, Մէռչինի ու այդ բաժասին (անց) մէջ. ուսկի՞ց ուր այդ «անցքը»: Պարզապէս գաղափարաց չլթայումի օրէնքն է որ խաչերեանի տոկուն ու յամառ աշխատութիւնը յիշելուս առթիւ միտքըս կը բերէ ուրիշ յամառ աշխատող մը: Ու մտքով ետ կ'երթամ. ճիշդ քսան տարի ետ՝ ու կը մտածեմ այն եռանդուն հասակի օրերը յորում առիթ ունեցանք հեռուէն հանդիսատես ու համակիր աչքով հետեւող մ'ըլլալու Տօքթ. Տաղաւարեանի ուսանողական առաջին տընութեանց: Իր նամակներուն մէջ, զօրոնք կ'ուղղէր ծերունի հօրն ու մենք կը կարդայինք գորովի ու կարեկցութեան արցունքներով, այն ատենէն կ'ընդհմարուէր թէ օր մը բան մը պիտի ըլլար, մեր մէջ դեր մը պիտի ունենար պզտիկ Նազարէթը որ դեռ չաւարտած Ղալաթիոյ այն ատենի նախակրթարանին կիսկատար ընթացքը, հազիւ քիչ մը ֆրանսերէն հասկնալով ու նախակրթութեան մէջ իսկ շատ թերի ըլլալով մէկու մը լուր չտուած՝ կը մեկնէր ու... շունչը կ'առնէր Մէռչինի Գեղատնտեսական վարժարանը, Հոն, գաւառացու սակաւապէտ ազրուստով մը զօր հազիւ հազ կրնար աղքատիկ հայրն իրեն հասցնել, պատանին Տաղաւարեան տընութեամբ, զսփոքութեամբ ու գրեթէ զրկան-

քով, (որ տեւեց մինչեւ այսօրուան նախանձելի դիրքին հասնիլը) հաստատեց այն գիտական հիմերն որոնք օր մը զինք պիտի դնէին Տաղաւարեանի բժիշկներուն առաջին կարգը: Յամառ ու յարատեւ աշխատութիւնն է դարձեալ զոր կ'ուզենք այս հակերճ ու հապճեպ տողերով ի վեր հանել՝ զանց ընելով այդ քսան տարուան մէջ իր կատարած ընթացքը՝ գիտուն մ'ըլլալու սահմանուած կեանքի մը տաժանելի քայլերը, որոնք աննպատակ չէին, ինչպէս ուխտած էր՝ այն ատենէն—գալ օր մը իր երկրին մէջ ծաւալելու եւրոպական ուսումներուն ծանօթութիւնն ու գիտական ճշմարտութիւնները, եւ հաճոյք մը կ'զգամ՝ այսօր, յիշելով տընութեանց ու զրկանքի այդ վաղեմի օրերն, ու մանաւանդ ականատես ըլլալով որ իր ուխտին հաւատարիմ կը մնայ ցայսօր բժիշկ Տաղաւարեան. իր բազմազբաղ ժամանակներէն կարեւոր մաս մը յատկացնելով գիտական ու գրական ուսումնասիրութեանց, հեղինակելով ու ի լոյս բերելով օգտակար երկեր որոնց վերջինն է ընդարձակ ԱՌՈՂՁԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ անուն գործը:

Մէռչինէն Բասաթ տ'Անտրէա հեռու չէ անոնց համար որոնք գիտեն թէ աշխատութիւնն է զարգացման ու յաջողութեան միակ պայմանը:

Ս. ԴԱԽԹԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

1. Գ. ՎԱՐԺ. ՄԱՆԿԱՆՑ, Դ. տիպ (անվիտիոյ):

2. ALPHABET FRANÇAIS, Տիկին Սաթինիկի Տ. Բարթող (Օր. Ս. Հալեպեան):

ԼԵԶՈՒԻ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ա .

ՄԱՍՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒ ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

(Spécialité et Généralisation)

(Շար . Գախոդ քիւն)

Ուշագիր ընթերցողը թերեւս նկատեց արդէն լեզուին ուրիշ հետաքրքիր մէկ կողմը . — մասնիկներու ծագումը : Եթէ բառ մը մասնականութենէ դատելով իբր օժանդակ կը ծառայէ ամէն բառի , կը նշանակէ թէ իբր բառ դոյութիւնը կորսնցնելով եղած է լոկ մասնիկ : Արդէն մեր այժմեան մասնիկներն ալ չե՞ն ներկայացնեն հնագոյն բառեր՝ ուրոնք իբր օժանդակ գործածուելով՝ իրենց վաղեմի մասնականութիւնը կորսնցուցած եւ այս ընդհանուր գործածութեան մէջ չափազանց մաշուելով՝ հասած են այն վիճակին : Հմմտ . ֆրանսերէնի ապառնին j'aimerai եւայլն որ հնագոյն j'irai aimer պիտի երթամ սիրել ձեւէն առաջ եկած է , այս վերջին ձեւը համեմատելի է մեր պիտի սիրեմ պարզ կազմութեան . բայց j'irai օժանդակը հետզհետէ մաշուելով ու անբերելոյթին հետ միանալով՝ մասնիկ մը կազմած է , ուրեմն բարեշրջութեան պահանջն արդէն իրագործուած ու անցած է : Սակայն այս ձեւն ալ կրնայ տեղի առաւ երկրորդ անգամ պարզագոյն կազմութեան մը , եւ որչափ որ կարելի է դուշակել , այս ձեւը պիտի լինի ընել faire օժանդակը . ժողովրդական լեզուն արդէն քանի մը բայերու ապառնին ջընջած է եւ փոխարէն այս վերջի ձեւը կը գործածէ . օրինակ jé ferai cuire, jé ferai coudre եւայլն պիտի ընեմ եփել , պիտի ընեմ կարել , փխ . պիտի եփեմ , պիտի կարեմ :

Այսպէս է նաեւ մեր աշխարհաբարի կը մասնիկը՝ որ , ինչպէս յայտնի է , կայ ու ձեւէն յառաջ եկած է . կայ ու ունէր իր առանձին նշանակութիւնը իբր բառ , բայց երբ իր մասնականութիւնը կորսնց-

ցնելով ընդհանրականութիւն ստացաւ բայերուն ներկան , անկատարն ու անորոշ ապառնին նշանակելու համար , այն ժամանակ իր մասնաւոր նշանակութիւնը կորսնցուց եւ այս նոր ու յաճախակի գործածութեան մէջ սխառիկ մաշուելով՝ եղաւ կու , կը եւ կ' , որ սահմանականի մասնիկ է : Ահաւասիկ շատ գեղեցիկ օրինակ մը ընդհանրականութեան ու միանգամայն մասնիկներու ծագման , ուր երկու առանձին բառեր մինչեւ իսկ մէկ գրի կը վերածուին :

Ի՞նչ է այս պարզութեան պատճառը — ամենաբնական բան մը , այն որ մարդկային մտքին համար ի հարկէ դիւրագոյն է երկու երեք կանոններու , քանի մը քերականական ձեւերու , քանի մ'աւելորդ հոմանիշներու տեղ ունենալ մի միակ ձեւ . եթէ լեզուն գործնական պետքի մը՝ այն է կամքի արտայայտութեան ու զաղափարներու հաղորդակցութեան համար է , եւ մէկ բառը կամ մէկ ձեւը այդ պաշտօնը կը կատարէ , այն բաւական է եւ մնացեալն աւելորդ : Նոյն իսկ մասնականութեան մահը լեզուի յստակութեան համար է . եթէ օժանդակն իբր օժանդակ ուրիշ՝ եւ իբր առանձին բառ ուրիշ նշանակութիւն ունենայ , լեզուին համար շփոթութիւն է . յստակութիւնը կը պահանջէ երկրորդը ջնջել :

Այսպիսի լեզուական հսկայ փոփոխութիւնները շատ դանդաղ կը կատարուին , բայց այս զանդաղութեան հակառակ՝ ա'յնպիսի գիտակից ու ա'յնպիսի անդրդուելի եղանակով մը՝ որ կարծես թէ լեզուն ինքնին կենդանի էակ մըն է որ հաստատ նպատակ մը որոշած է եւ ուղիղ անոր կը դիմէ : Լեզուի մը ուղիղ ու ազատ յառաջխաղացման արգելքներն են գրականութիւնն ու գրաբարականութիւնն . ամէն դար ունեցած է իր գրաբարեանները , ասոնք թէեւ չեն կրնար դիմադրել լեզուի բարեշրջութեան , բայց զայն քիչ մը կ'ուշացնեն : Լատիներէնի մէջ ուղղ . հայց . հոլովներն առանձին ձեւ ունէին , առաջինը կը յանգէր s եւ կրկրորդը m . վերջատառերու անկման օրէնքով բնականաբար ֆրանսերէնի մէջ

ուղղ. եւ հայց. նոյն ձեւն պիտի ունենային, ամբողջ երեք հարիւր տարի ֆրանսան աշխատեցաւ զատ ձեւ հնարելու համար, բայց անկարելի եղաւ, լեզուն անխախտելի մնաց. եւ վերջապէս հոլովը տեղով որոշուեցաւ, ուղղականը պիտի կանխէր հայցականը խօսքի մէջ կամ քերականութեան լեզուով տէր բային առաջ պէտք է դրուեր սեռի խնդիրէն, այսպէսով երեւան եկաւ շարադասութեան կանոնաւորութիւն:

Նշանաւոր հեղինակ մը նոր լեզուններու ընթացքը ճիշդ գրահաշուական պարզման նմանցուցած է. լատիներէն

Opera virorum omnium bonorum veterum

(Բոլոր ծեր լաւ մարդերու գործքերը) հատուածին մէջ բոլոր ածականները սեռական դրուած են, մինչեւ անգլիներէն

all good old men's werks

հոմանիշ նախադասութեան մէջ միայն գոյականն է որ ունի սեռականի նշանը. Այսինքն է ենթադրելով սեռականի նշանը՝

աբ+բբ+գգ+դդ=(ա+բ+գ+դ)բ.

առաջին եզրը լատինն է, իսկ երկրորդ ամենապարզ ձեւն անգլիացին: Մեր մէջ ալ եթէ հին հայերէնը լատինականին մօտ է, նորը անգլիներէնին նմանն է. համա. Եգնիկի ծանօթ հատուածը. «Այսպիսի դանդաղանաց բանից տխմարաց մտաց կարկատելոց»:

Այստեղ դրուած բաղմաթիւ հոլովեալ ձեւերն անփոփոխ պիտի մնային աշխարհաբարի մէջ. բայց շարադասութեան կարգն ալ պիտի փոխուէր. ածականը առաջ անցնելով իր գոյականէն՝ պիտի մնար անփոփոխ (ինչպէս է նաեւ անգլիներէնը), բայց գոյականէն վերջը դրուելով՝ պիտի համաձայնէր անոր (ինչպէս լատիներէնը): Ահաստարակ մարդկային մտքին բնական ընթացքը այս է. երբ ածականը նախադաս է, մարդ զեռ չի գիտեր թէ ի՞նչհոլով պիտի առնէ գո-

յականը՝ որպէս զի ածականին ալ առաջուց նոյն հոլովը ապ. բայց երբ ածականը յետադաս է, գոյականին հոլովը խօսողին ծանօթ է, ուստի եւ կարող է ածականը գոյականին համաձայնեցնել:

Հին հայերէնն այս երկու ձեւերն ալ ունէր. եթէ աշխարհաբարը պահեց միայն նախադաս ածականն ուրիշ պատճառով չէր, բայց եթէ անոր համար որ նախադաս ածականը անհոլով էր եւ հետեւաբար յետադաս եւ փոփոխական ածականն աւելի պարզ:

[Շար.]

Հ. ԱՅԱՌԵԱՆ

Էջմիածին

ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԲԱՆԴԱՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԶԱՅՆՈՒԹԵՒՆ ՎՐԱՅ

Պարիսի Սորբոնի ուսուցչապետներէն երիտասարդ, հաղիւ երեսուն տարեկան, հռչակաւոր հայագէտ Բրոֆ. Ա. Մէյյէ, մեր պատուակալ աշխատակիցը, կրկին թղթակցութեամբ բարեհաճած է արտօնել թարգմանութիւնն իր «Recherches sur la Syntaxe arménienne» շահեկան ուսումնասիրութեանը զոր կարճիկ գրախօսականով մը թերթիս յարգելի ընթերցողներուն արդէն ծանօթացուցած ենք: «Բիւրակն»ի մէջ սոյն գործը թարգմանելով ու հրատարակելով՝ նպատակնիս է համբաւաւոր ուսուցչապետը ժողովրդակա-նացնել մեր մէջ, երեւան հանել հայագէտին անթխտելի արժանիքն ու լեզուագիտական տաղանդը, ինչպէս նաեւ արծարծել լեզուաբանական ճաշակը: Չեռնհասները կը հաւաստեն թէ երիտասարդ հայագէտը կոչուած է Հայ լեզուաբանութեան մէջ շատ կարեւոր դիրք մը գրաւել: Մեր թերթն իբր միակ ներկայացուցիչ Օոմ Պետութեան հայոց բանա-

սիրութեան, լեզուաբանութեան ու աղագրութեան, կը փութայ իր երախտագիտութիւնն ու շնորհակալիք յայտնել այն խղճամիտ, մանրակրկիտ ուսումնասիրութեանց համար զոր մեծանունն Ուսուցչապետը նուիրած է Հայ լեզուաբանութեան:

Դ. Խ.

Ա. ՅՈՒՑԱԿԱՆՆԵՐԸ

Հին հայերէնն իր քերականական ձեւերով կատարելագոյն զուգահեռականութեան հասած Հնդեւրոպական լեզուներէն մէկն է: Հնարանութիւնը, մատենագրութեան մէջ պահուած, մինչեւ մեր օրերն աւանդուեցաւ: Սա (նախնեաց) ժողովրդական բուն բարբառն է որ իր զարգացման աստիճանով ու կատարելագործուած յօրինուածքի երկներանգութեամբ իբր կտակ թողուած է մեզի: Հազուագիւտ է որ ո՛ր է լեզուի մը քերականութիւնը անոր չափ կանոնաւորութիւնն ու քիչ զարտոգութիւններ ներկայացընէ:

Նոյն իսկ այս ամբողջութեան մէջ, այնչափ կանոնաւոր ու համաչափ, որչափ կարելի է, ցուցականները նկատողութեան արժանի են իրենց ձեւերու խրատապահանջ զուգահեռականութեամբ ու նշանակութեամբ: Երեք արմատական տարրեր, բնորոշուած *u*, *q*, *n* բաղաձայններով, կազմած են ածականներու դերանուններու եւ մակբայնի խումբը, բոլորն ալ յար եւ նման որ միայն կը զանազանուին որչափ տարբերին այս երեք արմատներու նշանակութիւնները:

Այսպէս.

Ա. դէմք Բ. դէմք Դ. դէմք

Դիմորոշ յօդ	u	q	n
Ցուցականներ	այս	այդ	այն
Կրկնուած ⁽¹⁾ } a-	սա	դա	նա
naphorique			

[1] Քսենէ աւելի դասական, հեղինակաւոր [հայ քերականական] գործեր թղթատեցինք Պրոֆ. Կատարած զանազանութեանց համազօր դասակարգութիւն մը գտնելու յուսով որ ի դե-

նոյնացածներ սոյն դոյն նոյն
Մակբայնի

Համազօր (լտ.) ubi, այս, ասեւն. այդ, այդեւն. անդ, անդեւն.

Համազօր (լտ.) quo այս, այսեւն. այդ, այդեւն. անդ, անդեւն:

Համազօր (լտ.) ande աստի, այտի, անտի:

Բնորոշ երեւոյթը, *u*, *q*, *n*, կը տեսնենուի իւրաքանչիւր ուղղահայեաց սիւնակի մէջ, ի բաց առեալ այսի ձեւն որ անտարակոյս հին *այդ-si⁽²⁾ ձեւի ամփոփումն է. հայերէնը կրկին (նմանաձայն) բաղաձայններէ չ'ախորժիր, բացի սա պարագային երբ ի, *u* ձայնաւորներն ինկած կորսուած ըլլան: Իւրաքանչիւր հորիզոնական սիւնակ կը ներկայացընէ նմանօրինակ կանոնաւոր ձեւեր, սա երկուքէն զատ, Ա. այդ, այդեւն որ համազօր է ubi-ի, կը գործածուի փոփոխակ աս, ասեւն ու անդ, անդեւն ի. սա զօրմանք թող պատճառէ, որովհետեւ *r* ն quo-ն չի բնորոշեր, ուր միանգամայն կը նշանակէ թէ' ubi եւ թէ' quo, երկուքն ալ լիտուաներէնի կուրի համանրչանակ. այսեւն ու անդեւն կը նշանակեն (լտ.) hic ու illic քան hac ու illuc: Բ. Փոխանակ անդ ի կ'սպասուէր այն՝ այս ու անդեւնէն ետք 'դժուար է որոշել թէ ասի լեզուաբանական երեւոյթ մըն է թէ անյլ բառի, տարրեր ծագումով, աղդեցութիւնը:

Այս յօրինուածքը, այնչափ կանոնաւոր զուգահեռականութեամբ, հայերէնի միայն յատուկ է. ոչ մէկ հնդեւրոպական լեզուն անոր համազօրը: Ուրեմն կ'ստիպուինք միայն նշանակել ուրիշ լեզուներու այն ձեւերն որ կարծես կը նմանին հայերէնի, աս ալ դժուար է, որովհե-

րեւ ելաւ: Այնպէս կ'երեւայ որ նախամիտապեան լեզուի մէջ սոյն հոմանիշ ցուցականները խտրութեամբ կը գործածուէին: [Թերեւս արականի, իգականի, չեզոքի խտրը]: Գծախտաբար այս մասին շօշափելի փաստեր պակսելով՝ չենք կրնար վարկածնիս հաստատել: Ծ. Թ.

[2] Այս նշանը կը ցուցընէ թէ այս ձեւը ցարգ. գտուած կամ մեզի ծանօթ չէ, միայն կ'ընթատէր:

Ծ. Թ.

հնդեւրոպական լեզուները, իրենց քերականութեան ու բառագիտութեան եւ ոչ մէկ մասով չեն տարբերիր իրարմէ որքան ցուցականներով։ Անօգուտ աշխատանք մըն է կարծեմ փորձելը գրտնել հնդեւրոպական լեզուներու ազդեցութեամբ ու հակազդեցութեամբ յառաջ եկած բարդ խումբը։ այսպիսին կարելի է ընդնշմարել ուրիշ լեզուներու մէջ, սակայն վերջացած է հայերէնի համար որ այնչափ կը տարբերի անոնցմէ։ Յօրինուածքը շատ բարդ, ապացուցումները հաղուազիւտ, հետեւապէս խնդիրը փակուած համարելու է։ Ինչ որ կը յուսացուի գտնել սա է թէ հնդեւրոպական ո՞ր ձեւերն էին որոնց յլրայ հայերէնը չափեց ձեւեց — իր նախատիպները, նշմանելու ազդեցութեան տակ։

Նկատողութեան արժանի հանգամանքը զլխաւորաբար Հին ու Նոր Կտակարանի թարգմանութեան մէջ մնացած է (բացի անվաւերականներէ) (1)։ քանի մ'օրինակներ փոխ առած են Եզնիկ ու Եղիշէ որոնց համաձայնութիւնը չի տարբերիր սոյն թարգմանութենէն։ Այս հանգամանքը դարերու հոլովմամբ քիչ փոփոխութիւն կրած է եւ ժողովրդական հայերէնը դեռ այսօր պահած է անոր խական գիծերը։

Հայերէնի ցուցականներու հետազոտութեան յայտագրին մէջ յառաջ բերուած են ներքին ցուցումներ։ Առանձին ուսումնասիրել պէտք է ասոնց նշանակութիւնն ու ստուգաբանութիւնը։ Արմատական տարրերը, Բ. Իւրաքանչիւր կազմիչ սահմանափակերը։ Միայն հոն իմաստի տարբերութիւնը մատնանիշ ըրած ենք ուր ձեւի ու համաձայնութեան առանձնայատկութիւն մը տեսնուած է։

Շար.

[1] Հմտ. «Բիւրակն» թիւ 20 «Նոր Կտակարանի խմբագրութեանց ազդակները» Ծ. Թ.

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ

Բ. ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ ՄԱՆԿԱՆՅ Ե. տպագր.

Ե Ի

ԸՆՏՅԼԱՐԱՆ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ, Գ. տպագր.

ԶՈՂԻ ՈՋԻԼԸ

— «Կապուտիկ Տիրուկ, դուն ըզիս աս ջրէն ընդին ընցու, քըզի խոչ մըն մատաղ տ'ընիմ, հէնց որ տունս երթամ։»

Անճրկած ու սահմրկած կընիկ մը՝ որ տղայ մ'ունէր գիրկը, սապէս կ'աղօթէր իր տիրոջը, ճամբորդ կընիկ մ'էր ասի, զրացի գեղ մը գացած։ Յանկարծ տեղատարափ կը թափի անձրեւը։ «Անկօճն կը յորդէ բրորած (աղմոտ) ալիքներով. կնիկը կը սոսկայ աս յանկարծական փոփոխումէն, ուրկէ ազատելու համար իր կապուտիկ Տիրոջը (Ուրանոս, երկինք, Աստուած) զիմելէն զատ ուրիշ ճար չի կար։ Հովը կը սուլէ, գրկած աղուն ճընչող ձայնը կը խեղդուի, կը մարի բնութեան ոռնումէն։ մօրը ճիկեարը կտոր կտոր կ'ըլլայ՝ տեսնելով աղեկին վիճակը ու երեւակայելով իր տունը, ուր շատ մը ձժեր կ'սպասէին իրեն։ Տառապող կնկան մը հանդէպ ա'յնքան բիրտ չպիտի գտնուէր անշուշտ բնութիւնը, եթէ երբեք ունենար մեր սերնդէն պահանջուած galanterie ն։ Սա ստոյգ է որ բնութեան արհաւիրքը խտրութիւն չզրաւ բնաւ իր ազդած սպաւորութիւններուն մէջ, խռփած ծերէն սկսեալ մինչեւ իր ծաղիկներուն մէջ պահոււտած գեղանին։ Քաւիկն ու վշտէն մազերը ցլինած կինն եռ ու երկ կուգար ինքիւր մէջ, ու վալվալուն ձայնով դէպի ի երկինք կը պոռար։

— «Կապուտիկ տիրուկ, տունն ըզիս աս ջրէն ընդին ընցու, քըզի խոչ մըն մատաղ տ'ընիմ, հէնց որ տունս երթամ։»

Հոն, ուր կինն այս աղօթքը կ'ընէր, Անկօ չային գէմի կողմը կը ցցուին շարք մը ժայռերու, որոնց կողերուն ընդերքը բացուած են քանի մը քարայրներու բերաններով։ Ժայռի կողին վրայ կրաշաղախ ցարդ հիւսուած կը մնայ վերելակոչ սանդուխ մը քարեղէն, որու ոտքը ջրերու մէջ կը սուզի։ Վերը ժայռերու երկու կտրուածք կը յօրինեն եռանկիւնի պատուանդան մը, ուր կարելի է երկու կանգուն բարձրութեամբ արձան մը դնուելու։ Վշտի ստրսալիէն խրջւորած կըն-

կան աղօթքը կը լսէ երկինք, ու յանկարծակի հով մը զանի տղուն հետ իր թեւերուն մէջ գրկած կը նետէ այդ պատուանդանին վրայ, ուրկէ թերեւս մէկ քայլափոխ բաւական ըլլար հողին ոտք դնելու: Ձինքը հալածող օձէն զերծած դժբախտին գոհունակութիւնը իրն ալ եղաւ այդ քարեղէն պատուանդանին վրայ, ուրկէ հիմա կը ծիծաղէր գետի զայրուցքին հանդէպ, որ իր ոտուքներուն տակ կը մօլտար:

* *

Մարդ իր ամէնէն նուիրական ուխտերուն զրօղ մ'եղած է միշտ Այն կէտին երբ արտաքին վերահաս աղէտք մը շանթի պէս կ'ակօսէ ու կը խանձէ մեր զուարթ մտածումներու խուրձը, Ձենոնի պաղարկունութիւնը թօթուած մեր վրայէն, հազար անգամ խունկ ու մոմ կ'ուխտենք մեր շահապետ ողուն, բայց երբ դիպումա՞ծը մեզմէ հեռացնէ աղէտքի ծանրութիւնը, ա'լ խաբկանքի ճարպիկութիւնն է որ մեր զգացումներուն կ'առաջնորդէ: Պարագային յարմարին ամէնէն անուշ գոհունակութիւնը կուտայ մեզի, մեր խղճին անդորրութեանը համար: Պատուանդանին վերեւէն հպարտ կեցուածքով շուրջը դիտող կինը միեւնոյն խորհուրդն ունեցաւ: Ձոհի խոշոր տեղի տըւաւ օգտախնդիր տենչին, ու ահա ճարտար մտածում մը անդորրեց իր սիրտը: Պահ մը կեցաւ եռանկլին պատուանդանին վրայ, կ'ըսէ աւանդութիւնը, որ ցուրտ բուքէն զերծ՝ զրկի մանուկը կը քնէր մշիկ: Մայրը ձեռքն երկնցուց գէպի տղուն գլուխը, քթուելու համար իր մակարոյժ անամիկները, եւ որոշեց իր քթուելու քի ատեն առաջին անգամ հանգիստ գէր ոջիւր գոհել՝ փոխանակ խոչին՝ իր ազատարար կապուտիկ Տիրոջ: Երկինք հաշտ աչքով չնայեցաւ ապերախտ կնկան, ու քարացուց զանի, երբ ձեռքն երկնցուց իր պիղծ խորհուրդը գործադրելու համար:

* *

Հիմա անցորդներուն ցոյց կուտան դրացի ժողովուրդներ, այդ եռանկլին

պատուանդանին վրայ ժայռի կտոր մը, որ հեռուէն դիտողի մը համար իր տղուն գլուխը քթուող կնկան մը տեսքն ունի: Հոս անցորդները բարեպաշտիկ զգացումներով կը համակուին, խրատուելով քարացած կնոջ ահաւոր պատուհասէն: Բայց հիմա ջրէն անցնելու դժուարութիւն չկայ բնաւ, երկու ցամաքներն այժմ իրարու կը կցէ բազմադարեան քարաշէն կամուրջ մը, որու կամարին վարի երեսը սա արձանագրութիւնն ունի:

+ КΥΡΙΟΣ ΘΕΟΥ ...

ΕΘ' ΔΕΣΥΚΘΗΙ . . ΔΟ⁺_N

ΣΟΥΝΠΟΤΟΙΩΗ . . Δ ΔΠ +

* *

Մենք իբր անցորդ հեռուի ակնարկ մը միայն ձգեցինք զոնի-ոջիլին զոհ Շող քարացած կնկան անդրի-ին, թողլով որ աւանդութիւնն իր շապիկը չփոխէ բնաւ: Ու մտածումը, որ յանկարծ միտքս զուպանակեց, եղաւ սուրբ ու անսուրբ զոհերու տարածական գաղափարը բոլոր տրիական ու սեմական ժողովուրդներու մէջ: Կեղտական տոլմեններն՝ հայ թուլմանուկներու զուգորդ, արդէն կը լրացնեն Ասիական ժողովուրդներու ծխական գոհաբերութեան խոշոր ու կոշտ սեղաններու շարքը: Մովսիսական օրէնքը, որ իր զոհի ու կերակրի խորհրդին մէջ շատ մանր կը ցցէ սուրբ կենդանիներու սահմանը (Բ. օր. Ժ. 3-21) գրեթէ աննշան սրբազրութիւններով փոխանցուեցաւ՝ սեմական ազգայնակցութեան ու քրիստոնէութեան շնորհիւ՝ շատ մը ազգերու: Ու հակառակ պնդակաւոր ու որոճող կենդանիներու այդ տարրոյման, մենք բնաւ չենք կրնար գտնել հետք մը մակարոյժ կենդանիներու — ոջիլ, լու, մըլուկ, տիզ, եւլն. — մասին ու եւ արգելք զոհի տեսակէտով. եւ եթէ չենք սխալիր, Բերուի ու Մեքսիկայի ազոտաւ ազգերու մէջ չկայ բնաւ զգուանքի ըզգացում այդ կենդանիներու գոյութեան հանդէպ, ինչ որ կրնայ մակարեբիլ տալ մեզի, թէ թերեւս իսկ անոնք կերա-

կուրներու ալ ծառայեցին ու կը ծառայեն (!) տաք երկիրներու մարտին պէս : Փոքր Ասիոյ ժողովուրդները, սակայն ու ջիւ-զոհի մը դադափարն անգամ գար-չանք մը կը համարին , իբր պիղծ-զեղ-ծում մը երկնքի դէմ, ինչպէս ցոյց կուտան այս պատճառաւ քարացած կնիկներու աւանդավէպները, որոնք թերեւս իրենց արձագանքը գտնեն տարբեր գաւառներու մէջ :

Արարկեր

ՄՈՒՇԵՂ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՀԱՅ ԱՇՈՒՂՆԵՐ

ՈՒ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՀՅՈՑ ԵՐԳԻՉՆԵՐ

(Շար. «Բիւրակն»ի . . քուէն)

47. Զալալիք. — Ժամանակակից Հայ աշուղ մը բնիկ կարնեցի . իր վրայ կենսազրական ծանօթութիւններ չունինք , բայց գիտենք միայն թէ ջուլթակ կը գործածէր, կ'երգէր միշտ թուրքերէն , ու շատ քիչ անգամ Հայերէն : Զալալաթի հայերէն երգած երգերէն օրինակ մը կը կը գտնենք այս տեղ :

Մոցիդ մէջըն երկու կիւլ-ջան բացուել է ,
Բէյուղար պիտի տայ՝ Բէն ու Այըր Բէ .
Սիրոյդ կիրիֆար եմ . կերիմու կ'անցնիմ ,
Սրտիս մէջը կը վառուի՝ Նու Այըր Բէ :

Աւերգին սրտին մէջ գամեւ կը բանայ ,
Իրա սիրականն ինչպէս կը մոռնայ ,
Գիտեմ որ իմ ետքս խօսքէն չը դառնայ ,
Աստըծու աչքերէ կ'ընկնի Վէյվ Այըր Բէ .
Էս աշխարհը չունիմ քեզ պէս պատուա-
կան ,

Առգնեմ մարգըրիտ յըռինտիկ բերան ,
Կարօտ ունիմ ետքս ես էնիմ մէյման ,
Ռաիւրմ անէր մէջըն Գիւմ ու Այըր Բէ :

Ինձիմէն ճիշդ չ'եկեր քու կըրակդ էդ ,
Կ'եւեղնայ իմ սէրըս խօ՛ չեւ քար ու փէտ ,
Սեֆիլ Զալալաթն եմ կը մեռնիմ վըրէդ ,
Ետքս խումար աշուղներով Լիւն Այըր Բէ :

* *

48. Զալալի. — Հայ-Աւուղ մը ժամանակակից . Բաբերդի բնիկ Աւերակ գեղէն է . իր իսկական անունն է Աւետիս : Զալալին իր բնիկ երկիրն՝ Բաբերդը թողլով՝ Տրապիզոն հաստատուած ու հոն մեռած է : Ասկէց աւելի որ և է ծանօթութիւն չունինք իր վրայ եւ իր երգերէն ալ՝ որ միշտ թուրքերէն կ'երգէր , մեր ձեռքը հասած չեն :

Զալալի կը նշանակէ՝ վիրաւորուած (սիրտ) :

* *

49. Զալիֆի. — Հայ-Աւուղ մը բնիկ Եւդոկիացի : Հոչակաւոր , անուանի ու առաջնակարգ Հայ-Աւուղներու թերնէն լսած եմ թէ Զալիֆին վարպետ, անուանի ու իր արհեստին գիտակից մէկն էր : Երաժշտական գործիներէն ջուլթակ կը գործածէր , ու կ'երգէր միշտ թուրքերէն , ու իր ինքներգութիւններն շատ մը Աւուղներու կողմէն կ'երգուէին զանազան առիթներու մէջ . իր իսկական անունն ու ծննդեան թուականը յայտնի չէ մեզի , բայց վախճանած է 1885 թուականներուն :

* *

50. Զարիֆի. — Հայ-Աւուղ մը , բնիկ Կիւմիւշխանէցի , իսկական անունն է Մուսէս : Զարիֆին Աւուղութեան արհեստը սորված է Ռուսահայ Աւուղներու քով , և բաւական երկար տարիներ մընացած է Ռուսաստանի մէջ , ի վերջոյ դառնալով իր ծննդավայրն ապրած է այդ արհեստով , երգելով Հայերէն ու թուրքերէն երգեր : Զարիֆին իր կեանքն անցուցած է ամուրի , ու վախճանած է 85 տարեկան ծերունի հասակին մէջ :

51. Զարուրի. — Նշանաւոր Հայ-աւուղ մը , իսկական անունն է Դաւիթ , մականունն Երէցեան , ծնած է 1804 թվականին Տփլիսի նահանգին Բորչալիի Շամշուլտա գեղն : Զարուրին ունեցած է Աւուղական ուրիշ ծածկանուններ ալ . Բահանայի զաւակ ըլլալուն՝ ի սկզբան իր վարպետէն ընդունած էր

Քեթի օղի ծածկանունը, յետոյ ըսուեցաւ Զարուրի՝ կամ Քեթի օղի Զարուրի եւ ուրիշ առթիւ մըն ալ ընդունած է Շավգի ծածկանունն, զորս մի առ մի պիտի յիշենք ստորեւ:

Դա իթը, 1806ին, երկու տարուան հետեւին մէջ, զիպուածով մը, իր երկու աչուքներու լոյսէն զրկուեցաւ, և նոյն տարին ալ դժբախտաբար հայրն, որ քահանայ էր, վախճանեցաւ, որով Դաւիթ ու մայրը ապրուստի կողմէ նեղութեան մատնուեցան: Մայրն որ Տփլիսի Աբեփօսիւ գեղէն էր, տղան իր հետն առած զնաց իր հօրենական տունն՝ ուր կարելի եղածին չափ պատասպարուեցան բաւական ժամանակներ, բայց մէկ կողմէն վշտի, և միւս կողմէն իր միակ զաւկին ցաւալի վիճակին չզիմանալով մայրն ալ վախճանեցաւ, ու մնաց Դաւիթը բոլորին որը:

Դաւիթի մեծ հաւն ու մամը տեսնելով որ տղան մեծ սէր մը ունի Առուղութեան, եւ ինքն իրեն կ'երգէ ու կը նուագէ, կ'ստիպուին զինքը Տփլիսի Հայ-Առուղ Սեյրանիի քով զնել իբր աշակերտ, որ հետզհետէ յառաջանալով՝ վարպետութեան հրաման կ'ստանայ Քեթի օղի ծածկանունով (Մախլեզ), ու կ'սկսի իմաստալից ու հմտալից ինքներգութիւններ գրել ու երգել:

Քեթի օղի Դաւիթ, 1826 ին, քսան երկու տարեկան հասակին մէջ, Մշոյ Ս. Կարապետի Ս. Գերեզմանին ուխտ ընելու համար ճամբայ կ'ելլէ: Ծամբուն վրայ Կարսի մէջ կը պատահի ծերունի ու անուանի Հայ-Առուղ Թիւննաթիին (Յովհաննէս Կարսեցի), որուն հետ մըրցման մտնելով կը յաղթէ զայն: Թիւննաթիին տեսնելով Քեթի օղի ծածկանունն՝ մեծարանքով կը պատուէ, և յարգանքով ու պատուով ճամբու կը դնէ դէպ ի էրզրում:

Քեթի օղին էրզրումի մէջ ալ կը տեսնուի Թուրք ու Հայ երեւելի առուղներու հետ, անոնց հետ ալ մըրցման կը մտնէ եւ յաղթող կը հանդիսանայ: Եւ այնուհետեւ իր անունը մեծ հռչակ մը կը

գտնէ ամէն կողմ, որուն վրայ իր ու էրզրումի մէջ գտնուած բոլոր Առուղներու համահաճ հաւանութեամբը նոր ծածկանուն մը կը տրուի իրեն՝ որ է Զարուրի Փոքր Ասիոյ ու մասնաւորապէս Կեսարիոյ կողմերը՝ Դաւիթը ծանօթ ու հռչակաւոր է այս Զարուրի ծածկանունին ներքեւ:

Դաւիթ կը հասնի Մշոյ Ս. Կարապետի վանքը, եւ Ս. Գերեզմանին վրայ իր ուխտը կը կատարէ, եւ իր գործածած երաժշտական գործին, որ սազ էր, Ս. Գերեզմանին վրայ դնելով, գիշեր մըն ալ դրանը առջեւ կը պառկի, խնդրելով Ս. Կարապետէն որ աւելի զօրացնէ զինքն առուղութեան մէջ: Առտուն կրկին ու ջերմեռանդ սրտիւ համբուրելով Ս. Գերեզմանը՝ սազը կ'առնէ ու ճամբայ կ'իյնայ: Կ'այցելէ Փոքր Ասիոյ շատ մը քաղաքները, ու Սեբաստիոյ ու Կեսարիոյ մէջ Առուղութեամբ բաւական տարիներ անցընելէն ետքը, վերջապէս կ'անցնի Կ. Պոլիս ուր կը հաստատուի բոլորովին:

[Շար.]

Տ. Վ. ՊԱԼԵՍՏ

ՊԱՏԱՌԻԿՆԵՐ

Հանրէ Հայցեի Բանաստեղծութիւններէն ու Քերթումներէն

Սիրահարներու հին պուրակն է ապիկա: Թմբիի ծաղիկներուն անուշ հոտը կը չնչէ հոն: Ըլուսին սքանչելի չողիւնը սիրտս հեշտանքով կը լեցնէ:

Կ'երթայի, և, երբ կը յառաջանայի, օդին մէջ աղմուկ մ'ելաւ: Սոխակն է որ սէրն ու սիրոյ տառապանքը կ'երգէ:

Սէրն ու անոր վիշտերը, անոր արցունքներն ու անոր ժպիտները կ'երգէ ան: Եւ անքան տխրութեամբ կը յուզուի, անքան զուարթօրէն կ'ողբայ որ մոռցած երազներս կ'արթնան:

Աւելի հեռուն գնացի, եւ, երբ կը յառաջանայի, առջեւս, ցանցառուսի մը մէջ բարձր տանիքով տուն մը տեսայ:

Փակ էին պատուհանները... կարծես թէ լուսթիւնը կը բնակէր այս տխուր պատերուն մէջ:

Դրան առջեւ առիւծի մտրմով և ճիւղաններով ու կնոջ մը գլխով ու մէջքով ահարկու եւ միանգամայն յանկուցիչ տեսքով սփինքս մը կար:

Գեղեցիկ կին մը, իր նայուածքը վայրագ ցանկութիւններ կը դրդէր. իր կոր շրթունքներուն ժպիտը լեցուն էր քաղցր խոստումներով:

Սոխակը կ'երգէր այնքան զմայլելի, Ձկրցայ դիմադրել, եւ այս խորհրդաւոր բերնին համբոյր մը տալու՝ ինքզինքս հմայուած զգացի:

Մարմարինէ կերպարանքը կենդանացաւ: Քարը կը սկսէր հառաչանքներ արձակել: Լափող ծարաւով մը խմեց ան՝ համբոյրիս բոլոր բոցը:

Ծծեց ան կեանքիս գրեթէ վերջին շունչը, եւ վերջապէս հեշտանքէն շնչասպառ, սեղմեց ու բզբտեց խեղճ սիրտը:

Հեշտալի՜ տուայտանք. տխուր վայելք, ու հաճոյք: Մինչ այս յափշտակիչ բերնին համբոյրը կը զինովցնէր զիս, ճիրաններուն եղունգը անդուծ վէրքեր կը բանար վրաս:

Սոխակը երգեց. «Ո՛վ դուն, գեղեցիկ սփինքս, ո՛վ սէր, ինչո՞ւ բոլոր սիրոյ երանութիւններուն այսքան մահացու կսկիծներ կը խառնես:

«Ո՛վ գեղեցիկ սփինքս, ո՛վ սէր, յայտնէ՛ ինձի այս դժխեմ առեղծուածը:»

Թարգմ.

* *

→→→○✱○←←←

ՄԵՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Կը խնդրուի թղթակիցներէ ու յօդուածագիրներէ որ հաճին թղթին միայն մէկ կողմին վրայ գրել հրատարակելի գրութիւնները:

ՏԷՄԻՐ ԴԵՒԻՆ ՇԷՔԵԱԹԸ

Ատենօք, — ո՛վ դիտէ մշտապառ թուականներու ո՞ր անորոշութեան մէջ, — քսան ասրեկան որը տղայ մը կայ եղեր, միամօր միածին զաւակն որ խեղճ էրի-կնոջ թեւին վրայ՝ անսպառ գուրգուրանքին մէջ մեծցած է, շատ ալ խելացի, թէեւ քիչ մը շփացած՝ անշուշտ մօրը-մէկիկը ըլլալուն համար: Արունը էռ-եփ ելած ատենը, որ մը, ճամբուն վրայ աղայի աղջկան կը հանդպի ու... կը զարնուի. իր անխորհուրդ սիրուն մէջ — ամէն սէր անխորհուրդ կ'ըլլայ արդէն — մատղաշ երախայէն չի տարբերիր որ բոլոր ուժովը կը ճչէ սիրուն առարկան իրեն տրուած ըլլալուն համար: Իսկոյն մօրը վազելով ոտքը գետինը կը զարնէ թէ անպատճառ պիտի երթաս աղային աղջիկը հարսնութեան ուղեւ: — Տղա՛ս, ապո՞ւշ ես, ի՞նչ ես, մենք աւուր հացի կարօտ՝ եթէ երթամ ի՞նչ կ'ըսեն, փախուկի մը տեղ չե՞ն դներ: Բայց տղան՝ իր բուն սիրուն մէջ պլլուած՝ խլացեր է. մեղր ու մոմի պէս կը հալի հատնի ու թիթեռնիկի պէս ինքզինքը բոցերը նետել կ'ուզէ... ի՞նչ փորձանք, ճարը կտրած հէք կինը աղային կը դիմէ և կը կակղտայ իր այլանդակ խնդիրքը. սակայն աղան բարի երկայնամիտ տէր մը՝ կը հարցնէ, — ի՞նչ է տղուդ արհեստը: — Արհեստ մը չունի, կը պատասխանէ: — Թո՛ղ ուրեմն լաւ արհեստ մը սորվի, որ զինքը փեսաս ընեմ, կ'ըսէ ու կը ճամբէ: Մայրը տուն գալով կը պատմէ ամբողջ անցուդարձը՝ իր տղուն, որ կը պոռայ, — Տէ՛, շուտ տա՛ր արհեստաւորի մը քով դիր զիս, որպէս զի արհեստ ուսնիմ: Երկուքը միատեղ կ'երթան: Շատ կ'երթան քիչ կ'երթան, աղբուրի մը զուլի մայրը պարտասած կը նստի, եւ սրտին խորէն «օֆ» մը կ'արձակէ, յանկարծ ջրին ալքերուն մէջէն մարդ մը կ'ելլէ ու թօթուրտելով կը անկուի դէմքնին: — Ինչո՞ւ կանչեցիք զիս: — Մեղա՛յ, քեզի կանչող չեղաւ: — Ինտո՞ր չէ: Իմ անունս «օֆ»

աղբար է, ու դուք քիչ մը առաջ ինծի կանչած եղաք, ըսէ՛ք նայիմ, ո՞վ էք. ո՞ւր կ'երթաք, եւ ինչո՞ւ »: Խեղճ մայրը գըլ-խուն եկածը, հեկեկանքով լեցուն պատ-մութիւն մը կը պատմէ: — Լա՛ւ, կ'ըսէ «օֆ» աղբարը, ես տղուդ վեց ամսուան մէջ քանի մը արհեստներ մէկէն կ'ուս-ցընեմ, բայց պայմանաւ որ այդ ժամա-նակամիջոցին մէջ ոչ ինք քովէս պիտի հեռանայ եւ ոչ ալ դուք իրեն տեսու-թեան պիտի դաք: Ծանր պայման, այլ սակայն կը համակերպի մայրն ու տղան հոն թողլով ինք տուն կը վերադառնայ:

Եկու տե՛ս որ ասոր գիտցած արհես-տը շատ զարմանալի բան մըն է եղեր, այնպէս որ մարդ ուզած ատենը ուզած անասունին, թռչունին կամ սողունին կը փոխուի ու ամենապզտիկ ծակտիք-ներէ կրնայ անցուղարձ ընել. բայց գէշ սովորութիւն մ'ալ ունի որ, եթէ քովի աշկերտը բան մը սորված է, կը վռնտէ միշտ: Ասոնք խմացաւ դժբաղդ սիրա-հարը այդ մարդուն մէկ հատիկ աղջի-կէն, որուն բարեբաղդաբար համակրելի թուած է առաջին հանդիպմանը, ու այդ աղջկանը խորհրդովը կատարեալ տխմար մը ձեւացուց ինքզինքը մինչեւ վերջը, այնպէս որ վեց ամսուան մէջ արհեստին բոլոր գաղանիքները իւրացուցած էր, բայց վարպետը խաբուեցաւ անոր միա-միտ ապուշ ձեւերէն, ու երբ մայրը ե-կաւ տղան ուզել, թող տուաւ որ տանի առանց արդելքի մը:

Մայր ու տղայ դարձեալ մէկտեղ կը քալեն, ճամբան ծերուկ մայրը խոնջէն-քէն կը հեւայ, տղան ջրթափի պատր-ուակ քիչիկ մը ետ կը մնայ, ու անմի-ջապէս սիրուն զամբիկի մը կերպարան-քով կը ներկայանայ մօրը, որ կը հեծնէ ու հանգիստ մը կը քալեն: Երբ տուն կը հասնին տղան խորհուրդ կուտայ որ տա-նի ծախէ զինքը շուկային հրապարակին վրայ իբրեւ գրաստ, պայմանաւ որ գըլ-խուն դարդանաւանը միասին չյանձնէ գնողին: Մայրը կը տանի կը ծախէ քանի մը հարիւր դուրուշի փոխարէն, զխուն կապը ետ բերելով. գնող մարդը ուրա-

խութեամբ կ'առնէ կը տանի սիրուն գը-րաստը, ճամբան աղբուրի մը վրայ ջրել կ'ուզէ զայն, բայց ջրին ջուր խմած տեղը, հրա՛շք, յանկարծ կը սռուի կ'ելլէ կապէն ու աղբուրին ծակէն ներս կը սպրդի ապշած մարդը կը ծռի կը նայի որ ջուրին այս նեղ ծակին մէջ երկու ականջները կը խաղցնէ, կը պոռայ, բազ-մութիւնը շուրջը կը համախմբէ, որոնք պատմածէն բան մը չհասկնալով չլմորածի տեղ կը դնեն զանիկա ու յիմարանոց կը տանին, ուր տեղ խեղճ մարդը ստէպ կը մըմնջէ. « Բայց ականջները կը խաղ-ցընէր », « Այլ սակայն կը դառնա՛յ » ըսելու պէս: Այս ծիծաղելի միջադէպը կը ձանձնուի չորս դին, մինչդեռ մեր տղան զանազան կենդանիներու կեր-պարանքով կը ծախուի շարունակ, ու վերջապէս « օֆ » պապային ականջն ալ կ'իյնայ, որ խաբուած ըլլալուն հա-մար շատ կը դայրանայ: Ու օր մը երբ մայրը կը ծախէր զայն գեղեցիկ զամ-բիկի մը կերպարանքին տակ, այս մարդը գնող կը ներկայանայ ու ստակը վճա-րելէն հոք կը պնդէ որ անպատճառ գըլ-խակապն ալ մէկտեղ պիտի առնէ, որուն համար զատէն լեցուն գին մը կուտայ. կինը կ'ընդդիմանայ, բայց բոլոր ներկայ եղողներ գնողին ի նպաստ կը վճռեն խնդիրը, միամիտ կինը կը համակերպի:

Շար.

Գ. ՏԵՎԷՃԵԱՆ

Ս Ղ Ե Ր Դ

Պիթլիսի կուսակալութեան 4 նահանգ-ներէն մէկն է Սեօրդ կամ Սղեօրդ: Գըլ-խաւոր քաղաքն է ՍՂԵՐԴ, (8000 բը-նակիչներով) որ Բաղէշի հարաւակողմը, անջրդի ու բարձր դաշտակի մը մէջ՝ Տիգրիսի արեւելեան օժանդակներէն մէկին Բոհտանի գետին մօտ կը գըտ-նուի: Երբեմն կը կոչուէր Խեօհեօհ կամ Սեօհեօհ: Կը պատմուի թէ քաղաքս այլ եւ այլ ժամանակներու մէջ երեք անգամ վերանորոգուած, շէնցած ըլլալուն հա-

մար ըստած է Սե-uars ⁽¹⁾, որու մէկ եղանակաւորումն է Սա-uars, Սեորգ ու Սղերգ :

Քաղքին բնակիչները Թուրք, Հայ, Ասորի, Քաղդէացի : Տիրող լեզուն արաբերէնն է, բայց կը խօսուի նաեւ Թուրքերէն, Հայերէն, Քաղդէերէն ու Քիւրտերէն : 12 թաղային շրջանակներու նշանաւորներն են Խօլանի, որ կը գտնուի կայս. ամրաշէն զօրանոցը, Ան-սալիպ, (Սուբբ Խաշ), Ասորիներու բնակավայրը, ու Շեյխ-խալաֆ, որ կան համանուն համալսարան մզկիթը, երեք եկեղեցիներ ու Հայոց երկսեռ վարժարանները : Երկու աղբուր միայն, Սօր (քրտերէն՝ կարմիր) ու Ան-սալիպ, ամբողջ քաղքին խմելու ջուր կը մատակարեն, առանց սակայն լիովին գոհացում տալու բնակիչներու անհրաժեշտ պէտքին : Երեւակայելու է ուրեմն ջրի նուազութենէ յառաջ եկած նեղութիւնը, որու ենթարկուած է ժողովուրդը տարուան չորս եղանակներու մէջ : Սօր աղբուրը Նոյեմբերի վերջերը կը ցամքի ու ջրկիրները մեծ մասամբ կիներ կ'ստիպուին քաղքին գրեթէ կէս ժամ հեռու երթալ՝ Սօրին ծնունդ տուող քանի մը գետնափոր աւազաններէ հողէ կուժերով ջուր կրելու անընդհատ, անդադրում, գիշեր ցօրեկ : Մարտի սկիզբները, որ աղբուրին ընդերկրեայ ջրուղիներն անձրեւի ու ձունի ջրերով յագեցած կ'ըլլան, կ'սկսի հոսիլ առատօրէն տակաւ նուազելով : Բարեբախտաբար ջրհորները բազմաթիւ են, որոնց աղի ջրերը կը դորձածունին զանազան պէտքերու, բայց երբեք յարմար չեն կերակուրի, լուացքի, խմոր չաղելու եւն :

Սղերգի նահանգը 4 տեղակալութեան (Գայմազամլըզ) կը բաժնուի : — Ղարզան, Պօհթան, Շիրվան, Պեռլարի :

10. ՂԱՐԶԱՆ. — Ունի ըստ բաւականի գեղեր, հողագործութեան ու մշակութեան յարմար ընդարձակ դաշտեր :

Այս գաւառին մէջ է Ս. Կոնոնոսի համալսարանը վանքը : Բնակիչները 3500 կը հաշուին ու քրտախօս են : Տեղակալը կը նստի Զօֆ գիւղը :

20. ՊՈԶԹԱՆ. — Լեռնային երկիր մըն է : Բնակիչներն 5000, մեծ մասամբ քիւրտ : Գաւառին գլխաւոր բերքերն են մեղր, մում, գլթոր, տորոն ու պրօն : Տեղակալը կը նստի Տէհ հայաբնակ աւանը, որու 2000 բնակիչներու մեծագոյն մասը կը չինէ ասուեղէն պատուական ու ընտիր չալեր ու կ'արտածէ շրջակայքն ու հեռաւոր վայրեր : Այս մասին ունիս գրելիք :

40. ՇԻՐՎԱՆ. — Սղերգի հիւսիս արեւելքը դաշտային երկիր մ'է : Ունի դարաւոր բազմաթիւ վանքերու մնացորդներ, որոնց մէջ նշանաւոր է Ապարանից Ս. Խաշ-վանքը : Այս գաւառին մէջ մերայինք հայախօս են : Տեղակալանիստ գեղն է Քիւֆրա, որ անուանի է ընտիր աղահանքերովը : Գաւառը հացաբոյսերէ զատ կ'արտադրէ պատուական մրգեղէն, չաղանակ, կաղին, թուզ, նուռ եւն : Բնակիչ 3000 :

40. ՊԵՐՎԱՐԻ. — Սղերգի արեւելքը լեռնային երկիր մըն է : Գաւառին բնակչութեան մեծագոյն մասը քիւրտ է : Հայերը սակաւ ու հայախօս : Գլխաւոր բերքերն են մեղր, մեղրամոմ ու գլթոր : Տեղակալը կը նստի Խասղեր գիւղը : Բնակիչ 500 :

Շարունակելի

ՄԱՆՍՈՒՐ

ԿԱՐԵՒՈՐ

Իզմիր ու շրջակաները Դաւթեան Գործակալութեան ներկայացուցիչն է

ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ

Հետեւաբար, նոյն շրջանակին մէջ մեր հրատարակութեանց պէտք ունեցողները կրնան յիշեալ դրատունը զինել :

Ս. ԴԱԹԵԱՆ

[1] Սէ՛ քրդերէն՝ երեք եւ ա՛rs՝ երկիր, հոգ կը նշանակեն :

ՍԻՐԵՐՓ

Ի՞նչ ես կայներ տեղին մեջը,
Տեսնուր առնեմ ելլեմ խեղը,
Գրկելու է բարակ մեջքը,
Պագնելու է աչ երեսը :
Երես երես՝ կարմիր երես ,
Մազդ երեսդ ի վար կը բերես ,
Ինձիս բողբոս մեկը , սիրես ,
Երբաւ դասաստանին սեւերես :
Ինչ ես նստեմ հողին վրայ ,
Այլ ես հագնեմ մոռնի վրայ ,
Երեկ էնզ քրկողին վրայ ,
Երես երես կարմիր երես ելն :

* * *

Մայրիկ դուն քրիւր , դուն քրիւր ,
Ինձիս տարի տուն քրիւր ,
Ես փոքրիկ հարս մ'եի ,
Գեշ մարդու մը կեր քրիւր :
Մարանցս կ'երթամ բան կ'ուզեմ ,
Մեջքս բարակ շալ կ'ուզեմ .
Մայրիկ դուն քրիւր , դուն քրիւր ,
Ինձիս տարի տուն քրիւր :

ՊԱՐԵՐՓ

Առաւօտուն ցարեց կարմիր արեւը ,
Աղկի՛կ , բե՛ր պագնիմ ունիդ վերեւը ,
Աստուած պահե սիրականիդ արեւը :
Օրումիմ հայիմ օր , իմանալ է կապեր ,
Մօրնիկ մը բուսցեր , սեվիլի է պոներ ,
Նըվըլ ետմուրիս պոներ կը լմանի :
Ետմուրիս պոներ չուխա կարեցե՛ք ,
Չուխաին բոլորը սումա քափեցե՛ք ,
Նշանծին անունը մեջը գրեցե՛ք :

ՆՈՅՆ

ձեպիկդ ի՞նչ կայ . մեկեկիմ , ճեպիկդ ի՞նչ
կայ ,
— Խանկալ մը ապրեուն , մեկեկիմ , խան-
կալ մը ապրեուն ,
Թելեկ մը ինձի տուն , մեկեկիմ , քելեկ մը
ինձի .

Թելեկն ի՞նչ տուն , մեկեկիմ , մեկեկն ի՞նչ
տուն ,
— Այլըսի տնաւիմ , մեկեկիմ , այլըսի ,
Այլըսն ի՞նչ տուն մեկեկիմ . այլըսն ,
— Ախրեւ տն կարգիմ . շլին տն ձգիմ մե-
կեկիմ :

* * *

Ալուա եկաւ զարնան երկան օրերը ,
Առնեմ սիրուն ետաւ , ելլեմ լեռները ,
Օլորումիմ հայիմ լեռները իմանալ է ,
Մօրնիկ մ'ալ բուսցեր , սեվիլի է պոներ :
Դիմացի պախանան մերը կ'ըմանի ,
Մեջք օլորտողը ետաւ կ'ըմանի ,
Նեւեկն լալողը օրս կ'ըմանի ,
Մազերը փեկողը մայրս կ'ըմանի :

* * *

ՆՈՅՆ

Կարմիր ծովեմ կ'ելլեմ հովը ,
Կ'ելլեմ հովը կ'իջնեմ ծովը ,
Կը ցաւեմ խզլարին հովը ,
Ըրեմ խզլար , չըրեմ խզլար ,
Գրեմ Շալազն առեմ խզլար :
Խզլարին մարը մազման էր .
Հինգ խուրուշի քնին խզման էր ,
Տասմեկուրի ճոխն ճզման էր :
Ըրեմ խզլար , չըրեմ խզլար ելն :

* * *

Ախ մրօ՛ , վախ մրօ .
Ա՛ռ մրօ , դուն վախ մրօ .
Սիրիս մասալ ախ մրօ .
Պոլիդ խուրպան ախ մրօ .
Հազարի մեջ մեկ հասիկ .
Բիւր ծաղկի մեջ մեկ ծաղիկ .
Տեսնեմ հեկն կ'ըսես հուրի է .
Սիրս իրան գերի է :
Մի մօսալ , մի մօսալ ,
Էս խնձորը մի մօսալ .
Տեր ունի տեր ունի .
Արեւ աւաւարիմ տեր ունի :

Խաբրերդ

Գ. ՄՈՒՇԵՂԵԱՆ

ՖԱՆՏԵՆ ՈՒ ԵՍ

(Շար. «Բիւրակն»ի 35 բուհն)

Դ.

Բաղդաս բաց էր: Քանի մը օր վերջ, բարեկամ մը զիս Գ. գեղի դպրոցը կը յանձնարարէր: Անորոյ կեանքս նպատակի մը կը յանգէր վերջապէս: Ուրախ էի, Բարձր կարգերը յանձնեցին: Յայտնապէս կեանքիս մէջ աներեւոյթ ձեռք մը զիս կը պաշտպանէր: Ընկերակիցներ չատ ունէի, սակայն երբեք չհետարքրեցայ անոնց ներքին կեանքին: Գիտէի թէ անոնց մէջ ալ կիրակոս պատուելիներ պիտի գտնէի: Ան երկար օրերը, զոր հոն անցուցի՝ ինծի յիշատակի փունջեր կազմեցին: Կը նայէի մանր տղոց, տունն ամէն գուրգուրանքի ենթակայ, անուշ երազներով լեցուն, որ բակը կը խաղային: Ու կը սոսկայի աչքիս առջեւ բերելով այդ երանութիւններուն մէջ աւանդական պատուելին, անօթի, խեղճ, ան որ պիտի աշխատի խոյ սերնդին համար:

Մասնաւորաբար կը յիշեմ երբ այդ բիրտ հազուատովս, անօրէնը զիս տարաւ աղջկանց դպրոցը ներկայացուց իբր ուսուցիչ: Դասին մէջ խնդացին վրաս, հեգնեցին: Իրենց միջավայրին բերմունքն է մտածեցի, ու միտքարեցի զիս, թէ եւ իրենց առաջին ծաղրական դիրքը պատճառ եղաւ որ շարունակ աւելի խիստ վարուէի իրենց հետ:

Այնուհետեւ վարժուեցան ամէնքը: Երեք ամիս ապրեցայ այդպէս, երբ օր մը բարեկամ մը փողոյին մէջ զիս բարեւեց. — «Բարեւ, հայր Աբրահամ», ամէնայ: Գացի շուտով նոր ձեռք մը զգեստ առի: Ուրտէնկօթ, տափատ: Վիզս քօլալը շապիկով բանտարկեցի: Զգեստս փոխուած էր բայց հոգիս... չեմ գիտեր:

Հակառակ առաջին պատրանքիս՝ դեռ կը սիրէի զրազէտները: Օր մը անոնց մէկին հանդիպեցայ, սենեակ տարի: Հաստ մարդ մըն էր, ճարպոտ մսի

զանգուած մը. մսին եղէն քիչ մը փոխանցուած փալթօյին եսխալին: Հին Ֆես մը՝ գոյնը կարմիրէ ճերմակի անցած փոխուած բան մը: Երկարօրէն խօսեցանք: Չէի գիտեր ինչպէս պատուել նոր բարեկամս: Ինծի իր նոր արտադրութիւններէն քանի մը կտոր կարդաց: Հասարակ բաներ էին, բայց գովելու ստիպուած էի: Սուրճ չունէի: Անկիւնը թուղթով պլլուած բան մը կար: Բարեկամս լրջօրէն նշմարելով թէ լրագրի մը կտորն էր, ելաւ, «Արեւելքը կարդացի՞ր» ըսաւ, դնաց անկիւնէն թուղթը առաւ, միջինը հասկնալու գիտամար: Ապուխտի կտոր մըն էր:

— Օ՛, ի՞նչ պատուական ապուխտ, ուսկ՞ց է, գեղէ՞դ է՞ հարցուց:

— Այո՛, ըսի, բան մը ըսած ըլլալու համար:

— Մեր չօճուկները շատ կը սիրեն ապուխտը:

— Իրենց տարէ՛ք ըսի, ու տեսայ թէ ապուխտի կտորը յամրօրէն իջաւ փալթօյին գրպանէն վար, հոն արգէն դանդաւած քանի մը սոխի ու թուղթերու քով:

Աս անգամ կատարեալ էր և... «Գիտե՞ս, Պարոնեանը ստախօսին մէ՛կն է» ըսի բարեկամիս, որ առանց հասկնալու հաստատեց խօսքս, ու մեկնեցաւ աճապարանքով:

Սիրելի զբաղմունքիս մէկը գրելն էր: Մանկութենէս տրդէն միտում մը ունէի զգացումներս գրով արտայայտելու եւ գրասեղանիս վրայ գրած քանի մը յանգաւոր ու անյանգ տողերս գրքոյկի մը ձեւով հրատարակել տալու միամտութիւնն ունեցած էի: Երեք ամիս ի վեր արգէն լրացած էր տպագրութիւնը. սակայն երեւան չէի հաներ: Արդեօք «Ի՞նչ պիտի ըսեն»ի գաղափարը ինծի թոյլ չէր տար որ առաջին գրչի փորձերս հրապարակ հանէի: Տպուած գրքոյկը կուրծքիս վրայ սեղմած՝ քանի անգամ դեգերեցայ խմբագրատուններու առջեւ առանց բռնաւ ներս մտնել համարձակելու:

Վերջապէս օր մը ինծի համակիր խմբագիր մը տեսաւ, առաւ ձեռքէս, եւ

երկու օր ետքն սկսան քննադատականները տեղալ : Յուսահատեցնող համամանք մը շունչին անոնք , որովհետեւ բանաստեղծութիւնն արցունքի գիտութիւնն է , ես ալ արցունքով մկրտած էի տողերս , սակայն այնչափ ամէկոտ , որ օրէ օր աւելի խուսափիլ սկսայ մարդոցմէն ու չգրել որոշեցի : Սակայն անկարելի եղաւ որոշմանս գործադրութիւնը , քանի մը օր ետքն օրագրի մը մէջ սկսայ գրել օրն օրին , հետաւոր կեանքի մը անծանօթ դրուագներէն :

Ե .

Շատ չանցած թերթի մը առժամանակեայ խմբագրութիւնը յանձնեցին ինծի , ուր առիթ ունեցայ քիչ մը անկեղծօրէն գրելու անմտութիւնն ունենալ : Վայրկենապէս , յոյսերու իրականացումը տեսնելու զարմացայ : Վարժապետ , խմբագիր , ... վերջը ... Մտածել սկսայ : Անսովոր բարձրութեանց մէջ մարդ գլխու պտոյտ մը կ'ունենայ : Անկումը ներքի է իրեն : Բնական են Աւստրիացէն ետք Վատերլոն , Կրէմլինէն ետք Սէնտ Էլէնը ... : Պիտի չփորձեմ վարագոյրը վերցնել սալօններու կեանքին , պարով ու պտտիքով համեմուած , չէ' , ան ալ իր բանաստեղծութիւնն ունի : Առաջ կը կարծէի թէ անկարելի պիտի ըլլայ ինծի համակերպիլ չպարներու կեղծիքին , քիչ քիչ վարժուեցայ անոր , ու փոխուած մէկն եղայ , այնպէս որ անցեալս եթէ հանդիպէր ներկային , պիտի չճանչնար զանի , այնչափ , այլակերպ : Երկար գիշերներ անքուն անցուցինք մտերմի մը հետ գլուխ դլխի , ու աշնան ցուրտ օրերէն ետք ձմրան ձիւնի փոթորիկներն անցան մեր վրայէն : Բարեկենդանի դիմաւորները շատ խնդացուցին զիս , մանաւանդ անոնք , որ բնապէս զիմակ ունէին , հիմա կրկնակ կեղծիք :

Սակայն չսիրեցի օր մը գոյներու և ճաշակի համաչափութիւնը : Զ'կրցայ սիրել բարձր չպարուն կեանքն , ուր բախտը կը նետէր զիս լեռներու զաւակ : Զափուած ձեռուած ապրիլ մը , ողորկ աղ-

ւոր բնակարաններու մէջ , այցելութիւն , ընդունելութիւն , պար , դաշնակ , սասոնք մինչեւ վերջը տաղտուկ ազդեցին ինծի : Ու երեմն հաճոյքով գինով , մոռցած հինը , յանկարծ վերսթափուած մը կ'ունենայի , ու հետաւոր մշտապատ լեռներուն , անտառի վայրենութեանց կարօտը կը քաշէի ... :

Յուզումները հիւանդացուցին զիս : Զէ' , չպիտի յարմարէի ատ կեանքին : Սմբատին քով էի օր մը : Ներս մտաւ խոշոր գաւառացի մը : Տաճկախօս մըն էր : Պատուելի կը փնտէր իրենց գեղին համար : Բարունակ Աղան յիշեցի :

Սմբատ երեսս նայեցաւ : Ես ալ իրեն :

— Եկուր գնա , Ռաֆայէլ , տո'ւն գնա : Վայրկենապէս որոշեցի . շատ աշէկ . Դացի'մէկ օրուան մէջ «մասսարով» ըսի շատերուն , եւ շատերու ալ որոնցմէ մոռցուիլ կը փափաքէի հրաժեշտ տալու մոռցայ : Երկու ցորեկ վերջը շոգենաւ նստայ : Մեկնումիս , աւելի յուզումով կը զիտէի Պոլիսը , իրական նկարը կուրծքիս տակ : Շոգենաւ սուրեց , Մօտապուրնին իր վրայ փայլող լապտերներով , մարող յիշատակներով , անհետացաւ գիշերին մէջ : Մովի տափակ ամալութեանց մէջ ծփալ սկսանք : Հեռուէն ասուպ մը ելաւ բարձրացաւ ու յամբօրէն ինկաւ ընկղմեցաւ ծոցին մէջ , վայրկեանի մը լոյսն — կեանքիս պէտ :

ՄԱՍՆ Բ .

Ա .

Ջրուտ կալմա , մանաւանդ հոգեկան յուզումնալից կեանքս նրբացած եւ աւելի զգայնիկ դարձած — կրնայ գուշակեյ տալ ձեզի թէ շատ խաղաղիկ օրեր կը յուսայի . յատակագիծներ կը պատրաստէի ապրելու , խաղալու գեղջուկ խաղաղ միջակութեան մը մէջ , միամիտ հոգիներու հետ : Մտածումներս աւելի անըջային , լացող դոյն մը կ'առնէին , մտածելով թէ իսկապէս երկընքի մէջ պիտի ապրէի , անկիւն մը ուր քաղաքակրթութիւնը մոռցած է հպիլ

հոգիներուն եւ թողած է զանոնք սիրա-
ւէտ օրերու հետ՝ իրենց յուզիչ երջան-
կութեամբ յիշատակի բեկորները ըլլալու
նախնական մարդու կեանքին : Ու մա-
նաւանդ իրենց լեզուն : Ան տարբեր պի-
տի ըլլար մայրենի լեզուէս , եւ հոն եր-
կինքի կապոյտին գինովութիւնը կը յու-
սայի գտնել : Եւ արդէն լեզուները , անց-
եալէն կտակուած թարգմաններ են հին
մեծութեանց , անոնք ժողովրդին բեր-
նին մէջ չըլլելով՝ կ'ազդեն հոգիներուն
վրայ ու զիւցազուեններու սերունդը նոր
զիւցազուութեանց կ'առաջնորդեն , թուր-
քերէնը մանաւանդ որ իր մէջ հալող ու
հալեցնող շեշտ մը ունի : Խառն անոր ա-
րարական կիզանուտ եւ անըջային երկնքի
մտածումներն պարսկային սիրերգներու
թոյլ մեղկութիւնը , իրապէս հրաշալի
կազմութիւն մը կուտան անոր , երբ մա-
նաւանդ նշանաւոր էտիպներ գործածեն
զայն իրենց հրաշահիւս քերթուածները
կերտելու : Ու մանաւանդ անհունապէս
ազդեցիկ , երբ բարակ , սեւ քողերու
տակ հծծն զայն գերերկրային զիցու-
հիւները , սիրոյ պատուակալ ու ամենա-
բարձր բանաստեղծուհիները :

Կառքով ճամբայ ելայ Մարմարայի ծո-
վափէն , ուր նաւը բերաւ զիս : Կամայ
կամայ խորտուբորտ ճամբայէ մը յառա-
ջացանք : Եզներու սայլերը կը մնռնէին
անհասկանալի այլ ներդաշնակ աղմուկով
մը : Օհ , համբուրել կ'ուզէի անբաննե-
րուն աչուրները , ապուշ ապուշ բաց-
ուած : Մանկութիւնս կը յիշեցնէին ին-
ծի . — քանի մը դետակներ կտրել անցնե-
լէ ետք բլուրի մը գագաթէն իրիկուան
գէմ գեղը կը ցուցնեն ինծի : Ծուխերը
կապոյտ քող մը ձգած էին պարտէզնե-
րու ծառերուն վրայ , մինադէ մը սպի-
տակ վեհութեամբ իր ճերմակ ծայրն եր-
կինք կ'ուզէր , տեղ տեղ ծառերու բա-
ցերէն տունները կ'երեւային ամշկոտ
պահուած կանանչներու ետեւ : Ա՛լ ետիս
չգարձայ , ծովին չնայեցայ : Առաջին հե-
ռաւոր սպաւորութիւնը լաւ եղաւ մրտ-
քիս վրայ , ծաղիկներու մէջ պիտի ապ-
րէի : Յաջորդաբար քանի մը բլուրներ

ելլելէ իջնելէ ետք՝ ժամը 12 ին դեղը կը
մտնէի : Նեղ բայց մաքուր փողոցներէն
հազիւ քանի մը հողի կ'անցնին , Հեռուն
պարտէզներէն թաւալող երաժշտութեան
բեկորներ կը խայտան օդին մէջ , երգող
ղեղիւսին հետ : Լայն ու զուարթ վանքի
մը մէջ — եթէ վանքերը զուարթ կրնան
ըլլալ — կը գտնուիմ կարծես , գիշերն
ալ իր սեւ սքեմը , փլիւնը վրաս կը նե-
տէ . . . գէ'թ այդ սեւին մէջ , վերը լու-
սաւորներ կը ծիծաղին . . . :

Գիշերը խառն կ'անցընեմ , խաճճին
բախդէս ծերուկ հայրենակից մը , որ ինծի
զուարթ գիշեր մը անցընել տուաւ : Օ-
ղին դրած էր պաղ ջրին մէջ : Քիչ մը
անդին , սրճարանին յաճախորդներն ալ
խմելու զբաղած են : Օղին ծերուկիս լե-
զուն կը բանայ ու ինծի հաճելի ըլլալու
համար իր պատմութիւնը կ'ընէ , կէտ-
կիտուած հառաչներով : Խուպոտ ձայնով
իւր հին երգերը կ'երգէ : Ժամը մէկ , եր-
կու , ծերուկս տակաւին կը խմէ : Միւս-
ներն ալ : Կրնայ ըլլալ որ մէկալները , ե-
րիտասարդ տակաւին , պէտք ունին խմե-
լու , աս ծերուկն ինչո՞ւ կը խմէ : Քանի
մը քայլ մնացած է իրեն , կէս մեռած է
արդէն : Արդեօք հին կեանքը մոռնա՞լ
կ'ուզէ : Չէ՞ , իր յանկերգը սա էր : «Մէկ
մը նորէն տեղիսանը ըլլայի . . . » Եւ
օղին կը պարգեւէ իրեն իր բազմաճրճ
ճակատը կրակի պէս կը կարմրի , երակ-
ները պայթելու չափ կ'ուռնին , ու ինք
կերկեր ձայնով կը մրմռայ , «Քիչ մը նո-
րէն տեղիսանը ըլլայի . . . » Քանի մը
հասարակ լիտի խաղերու կտորներ կը
պրպտին բերնէ բերան : Աս գեղացիներն
ալ սիրահարի ցաւ ունին , մոռացման
պէտքը կ'զգան : Պոլիս շատ են տեսակ-
ները՝ ըօմ , գոնեագ , պրանտի , չարթրոգ .
հոս մէկ տեսակ միայն օղին , անարատ ,
լոյսի պէս , ու արցունքով խառնուելով ,
կաթի նման : Էն վերջը երիտասարդ մը
բաժնուեցաւ սրճարանէն , գինով , լոյսի :
Աչքերը կարմիր , լացած էր : Ծերուկս
կ'ըսէ թէ խեղճ տղան սիրող մըն է : Քիչ
ետքը կը քնանամ , մոռցած էին ամէնքը :

Բ.

Մէկալ առտուն ազաղաղի ձայները կանուխ կ'արթնցնեն զիս կ'երթամ եւ կեղեցին ուր ամէնքը սիրով կ'ընդունին, ընդհանրապէս բարի մարդեր: Դպրոցն եւ կեղեցուն քով է, բարձր դիրքով, որ մէկ կողմէն Զուլիգերական տեսարաններու կը նայի, կապոյտ-օղային լեռներ, փափուկ ու խուսափուկ, ժայռ չունին կարծես, անկանոն կերպով փռուած անամպ կապուալն տակ:

Տուներու մէջտեղէն գետ մը կ'անցնի, վտակ պիտի ըսէի, եթէ տեսած չըլլայի գարնան յորդումներն երբ ջուրը պղտոր ու կառլած կը պատուէ իր թումբերը, կը տարածուի դաշտին վրայ մեծ լճի մը փոխելով զայն, որուն վրայ գիւղակները կ'ըզկներու պէս կը ցցուին:

Թաղ. Խորհրդի ատենապետ էֆէնտին տարաւ վարժարան ու սովորական ներկայացումը կատարեց: 40-50ի չափ մանր մուներ տղաք, երկիւղած լուծեամբ մը բարեւ բռնած նստեր են: Աչուներն չեն համարձակիր վեր առնել: Պատճառն երկար փնտռելու պէտք չունիմ: Օգնական մը կայ, կարճ, վաթսուկնոց մարդուկ մը. պէխերը կարուած, Ակոբ պատուելի, իրաւ Ակոբ պատուելի մը: Անկիւն մը լեցուն կան փայտեր, կեղեւով կամ ձերմակ, ոմանց կեղեւին վրայ ալ պատուելին զմեկիով գեղեցիկ ծաղիկներ դնել: Դրան վրայ խոշոր դրերով սա խօսքը. «Օրհնեալ է փայտ, որով լինի արդարութիւն»:

Ապրիլս Դպրոցին նշանաբանն ատ է եղեր: Պատուելին սղոց նշան մը կ'ընէ, զոր չեմ հասկնար, յանկաւթ բոլոր տղաքը կարգով վրաս կուգան, կը շուարիմ, իրենց պարազուլսը 12 տարուան տղեկ մը կուգայ ձեռքս կ'առնէ եւ կը... համբուրէ: Հաւատացէք ասոր: Կը նեղուիմ սաստիկ եւ ի մեծ դարմացումն Ակոբ պատուելիին, տեղերնին կը զրկեմ տղաքը: Քանի մը խօսքով սղոց կը յայտնեմ թէ զիրենք ձեռելու համար եկած չեմ, այլ իրենց օգտակար ըլլալու համար:

չեն հասկնար, կարծեմ Խեղճ պղտիկներ:

Առաջին դործս կ'ըլլայ կարելի եղածին չափ յարմար ծրագիր մը պատրաստել: Կէս օրէն ետք Հոգաբարձուները կուգան: Տղաքն ակնածանքով նորէն ոտքի կը կենան ու կարգով կուգան էֆէնտիններուն ձեռուընկեր կը պագնեն: Այս անգամ զայրոյթս չափ չունի: Անոնցմէ մէկը Պոլիս կեցեր է, ազնիւ դէմք մ'ունի, առեր է միջին կրթութիւն մը ու երկար բարակ ինծի կը բացատրէ իր հին յիշատակները: Միւսը նախկին պաշտօնակից մըն է, որ ալ տեղացի եղեր է:

Բաւական խառնուրդ տալէ ետք կը մեկնին եւ ես վերի վերոյ ճանչնալ կուգեմ տղաքս: Անուշուծեամբ կը խօսիմ ամէնուն հետ, կ'ուզեմ որ իզմէ չվախնան, զիս սիրեն:

Իրիկունը թաղ. խորհրդի անդամները սենեակս կուգան: Դպրոցին մէջ է սենեակս: Քովերնուն հանեցին մէկ մէկ շիշ օղի, քիչ մը մեզէն ու վայրկենապէս բոլորուեցան: Ես ալ քովերնին: Դեռ պատանի մը ըլլալուս՝ սովոր էի գործածել, ես բացատրութիւն՝ կազմելով գաւաթները սկսան բոլորակին մէջ շրջաբերիլ, զըլուխներն ալ գառնալ սկսան:

— «Խօշ կէտին, խօճա,» — ըսաւ կարճատակ թաղական մը, որ հարուստ է եղեր — վերջը՝ իմացայ:

— Բարեաւ եկայք, ուսուցիչդ մեր սիրեցեալ, բարեաւ ժամանեցաք աստ, իցիւ թէ...

Այս հին ձեւակերպութեան տարափին չգիմացայ ու եւրոպական շայնայ, Շալվարով մարդ մը, Պետրոսիկ աղան, ատենադպիւր՝ պաշտօնով, պարապ դործով, կանանչի մօտ կապոյտ աչուրներ, որոնց օղին խոնաւի մօտ գոյն մը կուտար: Չեմ ատարժիր այդ մարդէն եւ հագիւ ցուրտ ճշմարտակալ եմ մը կը թափթիփի բերնէս:

Ժամանակը կ'անցնի: Հիւրերս կ'ելլեն:

— Պատուելի, մեզի երթանք կ'ըսէ Ատենապետը, ստիպելով կ'առնէ կը տանի: Գիշերն ուշ տունն սենեակ կը գտնամ: Բակին մէջ քանի մը ձերմակ

քարեր յիշատակները կը յայտնեն գեղին
անցնող հարուստներուն, որոնք եկեղե-
ցիին, զպրոցին օգնած են : Եկեղեցիին
մէջ լոյս մը կը հեւայ : Վերը լուսինը
տօգոյն ամպերու ետեւ կը դողայ, Աստ-
ուածածնի սրտին (տեղացիները նոճիի
այդ անունը կուտան) տերեւներուն մէ-
ջէն՝ գիշերին պահուած հառաչը կը
սլանայ : Ննջել կ'երթամ :

[Շար.]

Ռ. ՈՐԲԵՐԵԱՆ

ՍԻՐՈՅ ՄԵՄՈՒՆՋՆԵՐ

Յեթեր անդ կապուեալ
Եւ ի Վոսփորին
Լուսահոս պլպլան
Խոպոպի լուսնեկին :
Մեզ նաւակն սպասե
Մեղմածուփ յալիս,
Եկո՛ւր, սիրելի՛ս : (կրկ.)
Թո՛ղ հողմիկն այն անուռ
Մագերդ գգուէ,
Թո՛ղ պայծառ այդ ալեակ
Պասկերդ կրկնէ :
Արձակեմք բզմակոյլ
Մեղմածուփ յալիս,
Եկո՛ւր, սիրելիս : (կրկ.)
Ամեն կողմ հեզիկ լոյս
Մեղմով ծաւալի,
Ծով, կղզեակ ու եթեր
Ամեն բան ժպի :
Օ՛ն, մոռնանք վշտերնիս
Մեղմածուփ յալիս,
Եկո՛ւր, սիրելիս : (կրկ.)
Թո՛ղ ինձ արբեցալ
Հրահոսան գինով
Թո՛ղ ինձ բզմալիլ
Այդ բու նայուածով :
Մըդի բզմեզ հողմն անուռ
Մեղմածուփ յալիս,
Եկո՛ւր, սիրելի՛ս : (կրկ.)
Ո՛վ Վոսփորդ իմ անոյս,
Վարդեմեացդ ի բուփ
Ի՛նչ անուռ գեղգեղեն

Սիրոյքն ու պլպուկն :
Տա՛ր զմեզ, տա՛ր, մակոյլ
Մեղմածուփ յալիս
Եկո՛ւր, սիրելի՛ս : (կրկ.) :

Կեանքն⁽¹⁾ ալ այսպէս, ո՛վ կոյս,
Ծով մ'ե եւ գիշեր,
Անոր վրայ սփռէ լոյս
Միայն անմահ սէր :
Կ'սպասեմ քեզ անձկաւ
Մեղմածուփ յալիս .
Եկո՛ւր, սիրելի՛ս : (կրկ.) :

Թարգմ. Խալ.

Թ. Թ.

«ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԻ ԳԱՆՁԱՐԱՆ»

Վիշէլմատորֆէն (Վուրդէմպերկ) Բիւ-
րակն ի թղթակիցը, Ժէռննց, թերթիս
վերջին թուով հրատարակուած դրու-
թեամբ մը յիշած էր ասկէ 8-9 ամիս ա-
ռաջ մեր կողմէ եղած հրաւերը՝ Ման-
կապարտեղներու կազմակերպութեան
համար ձեռնարկի մը պատրաստութեան
մասին :

Պարագաներու բերումով, այդ մրցումը
մինչեւ այսօր յետաձգուած է, թէև փա-
կուած կամ վերջացած չէ : Մրցման մաս-
նակցողներէն յիշեմք առայժմ Տիկին Վիք-
թորիա Գալլընեանի պատրաստած ձեռ-
նարկն, որ իր փորձառութեան համեմատ
զրի առած եւ մեզի յանձնած էր Մանկա-
պարտեղ մը կազմակերպելու եւ ուսմանց
զանազան ճիւղերն ուսուցանելու դրու-
թիւնները . այդ ձեռնարկին մասն պիտի
կազմէ Մանկապարտեղի Երգարան մը .
զոր դեռ մեզի չէ յանձնած :

Ժէռննց ալ, իր կողմէ, սկսած է պատ-
րաստել ուրիշ ձեռնարկ մը, «Մանկա-
վարժի Գանձարան» որուն նիւթն է «Ի-
մանալի կերպով խօսիլ դաստիարակու-
թեան ու ընդհանուր դաստանդութեան
տարրերուն վրայ, որ վստահելի առաջ-
նորդ մը պիտի ըլլայ մանկավարժի կո-
չում ունեցողներուն — ծնողներնուն :

[1] Սիրականին համար :

դաստիարակներուն , ուսուցիչներուն , եւայլն »

Ժէռենցի Գանձարանին մէջ մշակուած նիւթերուն ցանկն է հետեւեալը :

Մանկավարժի Գանձարան
Տարեւ Գասխարակութեան ու ընդհ.
դասաւանդութեան

1. Ուսուցիչը

Ա. Ուսուցչին յատկութիւնները.

ա) Ուսուցչին անձնաւորութիւնն ընդհանրապէս

բ) Մարմնաւոր յատկութիւնները

գ) Մտաւոր »

դ) Բարոյական »

Բ. Ուսուցչին դասախօսելու պատրաստութիւնը.

Գ. Ուսուցչին շարունակեալ ուսմունքը.

ա) Ընդհանրապէս.

բ) Ընթերցումով .

գ) Ուսուցչական ժողովներով .

դ) Իր պաշտօնակիցներուն և ժողովրդին հետ յարաբերութեամբ.

Դ. Ուսուցչին վարձքը :

2. Մանուկը

Ա. Դաստիարակութիւնն ընդհանրապէս.

Բ. Մանուկին կանոնաւոր դաստիարակութեան կարեւորութիւնը .

Գ. Մանուկին դաստիարակութեան նպատակը .

Դ. Դաստիարակութեան սատարները (ազդակները) .

ա) Ընտանիքը .

1. Ընտանիքը ընդհանրապէս .

2. Հայրը .

3. Մայրը .

4. Քոյր-եղբայր , անեղիներ , խաղակիցներ եւ մարդկ. ընկերութիւն :

բ) Դպրոցը . (տես 3)

գ) Բնութիւնը :

Ե. Դաստիարակութեան միջոցները .

ա) Օրինակը .

բ) Ունակութիւնը .

գ) Ուսուցումը . տես վարձք մեթոտ.)

դ) Կարգապահութիւնը . (տես նոյնը դպրոցին մէջ.)

2. Ֆիզիզական դաստիարակութիւն.

է. Մանուկին հոգին .

ա) » հոգիին արժէքը .

բ) » հոգեկան կարողութիւններն ու անոնց մշակումը .

1. Իմացողութիւն .

2. Զգացողութիւն .

3. Կամեցողութիւն .

ա ա) Բանաւոր կամք .

բ . բ) Վարձատրութ. եւ պատիժ .

գ գ) Զանազան առաքելութեանց մշակումը .

դ դ) Մանուկին նկարագիրը :

է) Մանուկին բնաւորութեան վրայ ծանօթութիւն .

զ) Մանչերու եւ աղջիկներու դաստիարակութեան մէջ տարբերութիւն .

ե) Աղջիկներուն դաստիարակութիւնը .

3. Դպրոցը

Ա. Դպրոցին կարեւորութիւնը .

Բ. » պաշտօնը .

Գ. » արտաքին կազմութիւնը . (առողջապահական)

Դ. » ներքին կազմ. (սիսիբիին)

ա) Կարգապահութիւն դպրոցին .

բ) Դասաւանդութեան եղանակը .

ա ա) Մէթոտի վրայ ընդհանրապէս .

բ բ) Դասաւանդութեան սկզբունքները (աշակերտին նկատմամբ) .

գ գ) Դասաւանդութեան սկզբունքները (դասանիւթին նկատմբ) .

դ դ) Դասաւանդութ. սկզբունքները (դասատուին նկատմամբ) .

Ինչպէս կ'երեւի այս նիւթերու ցանկէն, Ժէռենցի գործը մեր առաջարկած ձեռնարկին ընդհանուր ու աւելի ընդարձակ մշակումն է, եւ կ'ընդգրկէ մանկավարժական սկզբունքներն ու դաստիարակութեան ընդհանուր գիծերն, ինչպէս Ս. Մ. Դասապետի Դպրոցավարութիւնը հետեւողութեամբ Էմիլսոն Ուայդի, զոր անցած տարի հրատարակեցինք : Բայց , ծրագրէն դատելով , Ժէռենցի աշխատութիւնն աւելի մանրամասն ու ընդարձակ մշակումը պիտի ըլլայ այդ ձեւովն, եւ անոր հրատարակութիւնը տարակոյս

չկայ թէ փափաքելի եւ օգտակար ըլլայ դաստիարակութեան բարեկամներուն :

Շատերու կողմէ ցանկութիւն յայտնուած ըլլալով մեղի՝ Բիւրակնի մէջ տեղ մը տալ կրթական նիւթերու, ինչ որ արդէն մեր ծրագրէն դուրս չէ, պատրաստ ենք ժէռնցի այս աշխատութիւնը մաս առ մաս հրատարակել Բիւրակնի մէջ, յետոյ իբրեւ առանձին գիրք ալ հրատարակելու համար :

Իսկ մանկավարժական Քերականը զոր պատրաստած է ժէռնց, կրնանք լոյս ընծայել, եթէ ձեռագիրն Չ օրինակ մեղի յղէ, պատկերներէն ալ քանի մը նմոյշ միասին :

Մեր առաջարկած մրցումն, ինչպէս առաջ յայտնած էինք, պիտի ըլլայ տեսականին հետ ու տեսականէն աւելի՝ գործնական ընթացք մը որ ցոյց տայ Մանկավարժէզ կազմակերպելու ու կառավարելու եղանակը, ինչպէս եւ աւանդելի դասերուն ուսուցման վրայ գործնական հրահանգներ ու օրինակներ : Այս աշխատութիւնը վստահ ենք թէ շատ պիտի նպաստէ նպատակին եւ որոշ ուղղութիւն մը պիտի գծէ ցարդ աղիկամի քմահաճոյքով կառավարուող մեր Մանկական Պարտէզներուն համար :

Ս. Գ.

ԳԱՆԱԿՈՒՈՒԱԾ ԱՇԱԿԵՐՏՈՒՀԻՆ

Հակառակութիւնն Աւագ հինգշաբթի կը սաղմանայ : Այն օրը Մայր Եկեղեցու Լուսաւորչեան վարժարանի սանուհիներն ու իրենց դաստիարակուհիները հազուած սքուած՝ Ս. Հաղորդութիւն պիտի առնէին : Աչքի կը զարնէր ցնցոտիներով աղքատիկ աղջիկ մը, Պայծառ Անայեան անունով : Դաստիարակուհին ջահիլուկ աղջիկ մը — մեր կողմէ galanterie մը յակնէ յանուանէ չիշելով այդ օրիորդը — ի տես այն ցնցոտիներուն, չի հանդուրժեր ու փառաւոր ապտակ մը կ'իջեցնէ այդ հէգ աղջկան քթին բերնին, ու հրելով հրմշակելով Քրիստոսի փա-

րախէն կ'արտաքսէ զայն, զրկելով նոյն օրուան հոգեւոր մխիթարութենէն :

Դաստիարակուհու հակակրօթիւնը հետեւեալ կը սաստկանայ, այնպէս որ քանի մ'օր առաջ ուսանողուհին թուրթալօրէն գոց ըրած պարտականութեան մէջ սխալ մ'ընելուն համար կը պատժուի. այդ բաւական չէ. մեր չքնաղազիւտ վարժուհին կ'որոշէ խաղալ այն հէգ կեանքին հետ որու աղքատիկ կացութեան հանդէպ նողկանք ու պժգանք կը զգար : Մագներէն քաշկռտելով, ոտքով ձեռքով այնչափ կը զիէ որ, եթէ ընկերները չփութային ազատելու, խեղճ աղջնակը զիտապաստ պիտի իյնար զգայազիրկ : Աղջնակը քիչիկ մ'ուշաբերելով ծեծին աղգեցութիւնէն՝ հեծկտանքով ու պաղատանքի նայուածքով կը թոթովէ սաչափը. «Աստուած զարեհ գլխուս զարկեր է, պարեհ դուք մի՛ զարնէք» : Ասոր ի լուր քարասիրտներն իսկ կ'ողորձուին. բայց եկուր տես որ վարագացած դաստիարակուհին (բնախօսներէն կրնանք բացատրել այս ինքիրմէ ելած անձին աղգակները, — դուցէ) տնտես աղբօր օգնութեամբ (սա ալ իր կարգին զիկելով) դասարանէն դուրս կը հանէ ու սեղանատան քարերուն վրայ կը նետէ :

Այս դէպքը պատմելով՝ կը հարցնենք Պատ. Ուսումն. Խորհրդին թէ այսպիսի մէկը պէտք է՞ որ պաշտօն վարէ մեր վարժարաններու մէջ, այն ալ իր քթին տակ ու կրթական Տեսուչ է՞ք. այն կողմերու բնակիչ ըլլալու պայմանաւ Վարադները դառաւելի մէջ կը վայելեն, ոչ թէ «Իմաստութեան» նուիրուած տաճարներում :

Գ. Խ.

Յ. Գ. Կ'ուզենք համոզուիլ թէ այս ամէնպատմուած քներուն մէջ չափազանցութիւն կայ, եթէ ոչ սուտ ու սխալ :

Ա.Զ.Դ.

Գաւառական քաղաքի մը համար վարժուհի մը կը փնտռուի Հայերէնի, Ֆրանսերէնի ու ձեռագործի հմուտ Օրական Յժամ աշխատութիւն : Ամսական գոհացուցիչ : Դիմել Բիւրակնի Տնօրէնութեան :

Կ Ե Ա Ն Ք Ը

ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԱԿԱՆ ԿԵՆՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

(Շար. « Բիւրակն » ի 35 թուեմ)

Ըստ Ակասիսի, կենդանական իւրաքանչիւր տեսակ պարտական էր իր ներկայացուցիչները ունենալ հոն՝ ուր գոյութեան պայմաններն իր աճման նպաստաւոր էին. որով կենդանիներու տեղաշարժական կարողութիւններն անոնց աշխարհի վրայ տարածման հետ ընաւ կապակցութիւն չունէին:

Արդ գիտենք թէ ստնաւոր կենդանիներն որոնք անկարող են թռչելով ջուրն անցնիլ եւ կամ լողալով երկար ճամբորդութիւններ ընել, մեծ թուով կը գտնուին Հին ու Նոր աշխարհներու, Ովկիանիայի, Ասիոյ ու Ամերիկայի գանազան մասերու մէջ, օրինակի համար, ստնաւոր կենդանիներէն ո՛չ մէկ ներկայացուցիչ գտնուած է Նոր Զելանտայի, Նաւալական ովկիանոսի հիւսիսային ափերէն կողմը ջրուած շատ մը կղզիներու, Մակարիիայի, Ս. Հելենէի, եւայն կղզիներուն մէջ, մինչեւ որ ճամբորդներ կամ բնախոյզներ փոխած են աշխարհիս այս մասերուն բնական վիճակը՝ հոն մտցնելով կարգ մը ընտանի ստնաւոր կենդանիներ: Ոմանք կը կործեն թէ այս կղզիները նոր կազմուած են եւ այս պատճառաւ զրկուած են ստնաւոր կենդանիներէ: Բայց այսօր երկրաբանական մանրակրկիտ պրպուտումներէ վերջ հաստատուած է թէ այս կղզիներէն մեծ մասը վաղուց կազմուած է: Ուրիշներ կ'առարկեն թէ այս կղզիներու կենսաբանական պայմաններն աննպաստ են կենդանիներու աճման. բայց փորձը կը ցուցնէ թէ ոչ միայն ստնաւոր կենդանիները հոն կրնան աճիլ ու բազմամանալ, այլ եւ այս կենդանիներէն ոմանք մասնաւորապէս շուտ կ'ընտելանան թէ՛ կլիմային եւ թէ՛ երկրին բուսական աշխարհին, օրինակի համար, մուկերն ուր որ տարուած են նաւապետներու կամ

ճամբորդներու ձեռքով, չափազանցօրէն աճած են ամէն տեղ:

Համոզում մը գոյացընելու համար յիշենք քանի մ'օրինակներ: Երբ 1419 թուականին Զարքո (Zarco) նաւորդը Պորտը-Սանտո անբնակ կղզու ցամաքն ոտք կախեց, ոչ մէկ ստնաւոր կենդանի գտաւ: Բայց մեկնած ժամանակ հոն կը ձգէ էգ ճագար մը իր վեց ձաղերով: Այս վերջիններն իրենց աճման յարմար այնքան նպաստաւոր պայմաններ գտան որ, երբ 37 տարի վերջ Գասա-Մասա անունով ճամբորդ մը, այդ կղզին այցելեց, հոն գտաւ վայրենի վիճակի մէջ այս կրծողներէն անհաշուելի քանակութեամբ ու մինչեւ այսօր ճագարները բազմաթիւ են այս կղզուն մէջ:

Նոյնպէս Ս. Մալօի նաւորդները 1769 թուականին Ֆալկլանդ կղզիներուն վրայ խոտակեր կենդանիներ թողուցին որոնք տարօրինակ կերպով բազմանալով՝ այսօր ճանապարհորդներուն համար ուտեստի թանկագին աղբիւր մը եղած են:

1834 թուականին անգլիացի նաւորդ մը Քրոզէ կղզուն վրայ կը թողու քանի մը խոզեր որոնց թիւն այսօր այնքան շատ մեծ է որ հոն այցելող ձկնորսները կը կոչեն «խոզերու կղզի» (Pig-Island):

1840 թուականին այս խոզերն այնքան բազմացած էին որ ցամաք ելլելը սարսափելի դժուար էր:

1769 թուականին նշանաւոր Կուկ Անդրիացի նաւորդը Նոր Զելանտայի կղզիներն այցելելով՝ չունէն ու մուկէն — զորոնք դարձեալ Կուկէն առաջ ուրիշ ճամբորդներ հոն թողած էին — ուրիշ ոչ մէկ ստնաւոր գտաւ. հոն ձգելով քանի մ'ընտանի կենդանիներ մասնաւորաբար խոզեր՝ երկրին պայմաններն ասոնց բազմացման այնքան նպաստեցին որ այսօր ոչ միայն մնուցման աղբիւրներէն մէկը կը կազմեն, այլ նաեւ քանի մը տեղեր երկրագործութեան մեծ փնտման: Այս տեղեր, երկրագործներն կ'որսան միմիայն զանոնք ջնջելու համար. եւ արդէն այս կինճերու թուին վրայ գա-

շախար մը տալու համար յիշենք թէ երեք հոգի երկու տարուան մէջ 25,000 այս վայրենի խողերէն որսացած են : Այսօր Նոր Զեւանտայի մէջ կը գտնենք ձի, եղ, կով, ճագար, ոչխար, այծ եւնորոնք շատ լաւ կ'աճին ու կը բազմանան : Ուրեմն եթէ այս էղջիւներն երկար ժամանակ ստնաւորներէն զրկուած էին, ոչ թէ անկարող էին զանոնք սնուցանել, այլ որովհետեւ այս ստնաւոր կենդանիները ճամբորդութեան միջոց չունենալով՝ չէին կրցած հոն հասնիլ ուր այժմ շատ յարմար պայմաններու տակ կը գտնուին :

[Շար.]

Մ. ՄԱՆՔԵԱՆ

ԳՐԵԹՕՍԸՆՈՆ

1. Մանկական երգեր, Մասն Ա. Ի պէս Մանկապարտիկաց, Յակոբ Էսիբեան :
2. Գործնական Համարակալութիւն, Երոճոյ Տպագրութիւն, Ն. Տիւղէնեան, Կ. Պոլիս, Տպագր. Ն. Կ. Պետրեան, էջ 650 :

Ողբացեալ ծանօթ Մանկավարժի մը, Յակոբ Էսիբեանի երկասիրութիւնն է առաջինը որ կոչուած է Մանկապարտեզներու մէկ կենսական պետքը լեցընելու որու մշակման մասին արդէն ընդարձակ ծրագիր մը առաջարկուած էր Ս. Դաւթեան կրթական Գործակալութեան կողմէ : « Մանկական երգերը » կրնաւ սոյն առաջարկութեան համեմատ պատրաստելի ձեռնարկին մէկ մասը համարուիլ : սակայն առաջնութիւն ու կարեւորութիւն պիտի տրուի այնպիսիներուն որ մեր միջավայրէն առնուած ըլլան, մանաւանդ հեղինակութիւն ոչ թէ թարգմանուած :

Գրքուկը 36 էջ կը պարունակէ Բաւական յաջող բայց քիչ մը ճոռոմ ու ճապաղ կենսադրականով մը ցոլացած է Յ. Էսիբեանի արդիւնաշատ գործունէութիւնը զոր մօտէն դիտելու առիթներ ունեցած ենք : Հանգուցեալին չնորհակալութեան պարտք մը է զոր ա-

նագան ուրեմն հրապարակաւ յայտնելու տխուր հարկին տակ կը գտնուինք : Բայց քանի մ'երգերէ, որոնք մանկական հասակին յարմար չեն, միւսներն ախորժով կ'երգուին մեր Մանկապարտեզներէ ոմանց մէջ : ատոնք լսելու բախտն ունեցած ենք : Այս տողերը գրելու ատեն կը մտածեմ թէ Մանկապարտեզի վարժուհիներ պատրաստելու հարցն ե՞րբ պաշտօնապէս Ուսումն. Խորհրդի գրասեղանին վրայ պիտի դրուի :

* *

Մեր ուսանողական շրջանէն կըսկսի Ն. Տիւղէնեանը յարգելը : Մեզմէ ետք հազարաւորներ ալ, ուսանող սերունդ մը, այդ ընդ միշտ գնահատուած գրքին վրայէն ամբարեցին Համարակալի հըմտութիւնն որ վարժարաններու մէջ տեսած շատ մը դասերէ աւելի իրենց նիւթական կեանքն ապահովեց, այս բոլորովին նիւթականացած աշխարհին մէջ : Այս մաթեմատիկական ճշմարտութիւնն ամէն պերճաբոս գրուածքներէ վեր է մեր մէջ ամէնէն նպատակաշարմար Համարակալութեան նկատմամբ : Երեք յաջորդական տպագրութիւնները զիրար գերազանցած են ճոխ պարունակութեամբ, չըսեմ խճողուած, բայց կ'երեւայ որ Տիւղէնեան էֆ. ներկայ ընթացիկ լեզուի պահանջները քամահողներէն է որ երբեք նկատի առած չէ մեր մանուկ դրական բարբառի պարզ, սիրուն ոճն որ յստակութեան կողմէ վստահաբար կը մրցի Փրանսերէնի հետ ուրկէ շատ բաներ փոխ առած է այս մասին :

Ի սկզբան Տիւղէնեանի Համարակալութիւնն իմայն վարժարաններու համար պատրաստուած դասագիրք մըն էր : չգիտենք թէ ի՞նչ մտածումով այդ հանգամանքն հետզհետէ կ'որոնցուց, հետեւապէս, մանկավարժական պահանջներուն անյարմար ըլլալու ձգտեցաւ :

Ուսումնական Խորհուրդն արդեօք մեր ո՞ր վարժարաններու յանձնարարած է՝ պաշտօնապէս զայն վաւերացընելով : Մեր ուսմանց յայտագրին մէջ միայն բարձր դասընթացի Բ. տարուան

այսինքն 11-13 տարեկան տղայոց համար նշանակուած է Համարակալութիւնն, այն ալ շաբաթական 1 ժամ: Համարակալութիւնն միայն զարգացեալներու, Տոմարակալութեան վարժուածներու օգտակար, իսկ մեր Տարր. Նախակրթարաններու անյարմար: Ասի Տիւզէնճեան էֆ. ի ուշադրութենէն չենք յուսար որ վրիպի, անշուշտ Մանկավարժական արդի պահանջքն ալ միացընելով իր փորձ համարակալի հմտութեան՝ մօտերս պիտի օժտէ մեր վարժարանները Համարակալութեան ընտիր դասագրքով մը:

Ինչ ինչ թերութիւններն ու լեզուական սխալ ըմբռնումները, կարծենք, ըստըզտանք չեն կրնար բերել այդ հանրօգուտ աշխատասիրութեան:

Դ. Խ.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ

Թատրոնի բարեկամներու համար հաճելի անակնկալ մ'եղաւ շաբաթ գիշերուան ներկայացումը, Գատըքէօյի ձմեռնային թատրոնին մէջ, Միակեան խումբին կողմէն. խաղն էր Լիոնի քրքաբերը:

Այս առաջին ներկայացումը, որ ձմեռնային եղանակին բացումն եղաւ, յոյս կուտայ թէ առաջիկայ թատերական շրջանին յաջող պիտի ըլլայ, եւ Գատըքէօյի պիտի վայելեն շատ հաճելի ու հրահանգիչ երեկոյթներ, չնորհիւ Միակեան խմբին որուն միացած են թատերական ցան ու ցիր խմբերէն կարեւոր տարրեր, բեմին անձնուէր արուեստագէտներ: Փափագելի է որ խումբը հիմակուընէ պատրաստէ այլազան խաղացուցակ մը ուր իրենց տեղն ունենան թէ՛ տումը, որ միշտ սիրելի է ժողովըրդին, եւ թէ՛ ընկերակ. կեանքէն ուրիշ խաղեր՝ թուրքերէն ու հայերէն լեզուով միանգամայն:

Լիոնի քրքաբերը, որ շատերուն ծանօթ է, յուզիչ տեսարաններ կը պարուսնակէ, եւ դերակատարները գիտցան

գոհացուցիչ կերպով ի վեր հանել իրենց դերին նրբութիւնները. Միակեանը, իր կրկնակ դերով, Լըզիւրգ ուր կը ներկայանար փափուկ, ազնիւ, գորովասիրտ անձի ժը նկարագրով, եւ Տիւպուգ՝ որ տիպար մ'է չարասիրտ, նենգոտ, արբեցող ահուկի ոճրագործի մը. — խաղին հիմն է արդէն այդ երկու տարբեր նկարագրով անձերու նմանութիւնը, որ տեղի կուտայ դատական սխալի մը, եւ անմեղն Լըզիւրգ, կը դատուի, կը դատապարտուի ու կ'առաջնորդուի մինչեւ կառափնատ: Գերագոյն վայրկենին, Արդարութիւնը կը հասնի, Լըզիւրգի անմեղութիւնն երեւան կուգայ եւ ոճրին բուն հեղինակը իր արժանի պատիժը կը դսնէ: Յիշենք նաեւ յաջող դերակատարութիւնը Պ. Հօլասի, Ժէրոմ Լըզիւրգի դերով, Պ. Ալիքսանեանի՝ Հարցաքննիչ Տօպանթօնի դերով, Պ. Շահինեանի՝ սիրահար Տիտիէի դերով: Միայն թէ պարոնը դեռ վարանումներ ունի, վայրկեաններ կուգան ուր խաղին տաքութիւնը, միութիւնը կը կորսուի յանկարծական դադարով մը. կամ զգացման անհամապատասխան կացութեամբ: Պ. Մատթէոսեան ձիաւարժ սիրուն Շօրարի դերը բնական կերպով ձեւացուց, նոյնպէս Պ. Պիննէմէճեան:

Տիկին Աղաւնի (Ժիւլի) որ խմբին Բրուիւս սօննան է, միշտ զգայուն, միշտ լաւ առողանութեամբ ու ցոլացիկ դէմքով ընդհանուր յաջողութեան մէջ մեծ մաս մ'ունեցաւ:

Զաւեշտին մէջ, շատ վարժ էր իր տանտիկնոջ ու հաւատարիմ ամուսնի դերով Տիկին Ազնիւ, ինչպէս եւ Պ. Զօպանեան, որ անստգիւտ էր, կրնայ ըսուիլ, իբրեւ ապուշ ծառայ որ շատ խընդացուց հանդիսականները:

Յաջողութիւն առաջիկայ ձմեռնային թատերական շրջանին համար:

Ս. Դ.

ՀԱՍԿԱՔԱՂ

101. Դադրաճեանի քննադատական երկին առթիւ . — Արմաշի Վանահայր ու Դպրեւանքի վերատեսուչ Դեր. Եղիշէ Ծ. Վ. Դուրեան, Պ. Դադրաճեանի նոր հրատարակած հետաքրքիր բանամրցման վրայ, մօտերս մանրակրկիտ քննադատութիւն մը պիտի հրատարակէ, հիմնովին հերքելով Խորենացիին խարդաւանքն ու զօրաւոր փաստերով ապացուցանելով թէ Խոր. երեք տեսած չէ Բիւղանդը :

102. Բարեկիւ մը Սիպիլին . — «Արեւել» թիւ 3833, Սիպիլ «Կարկուտ» վերնագրով չահեկան յօդուած մը հրատարակած է : Փոյթ չէ թէ Եղիայի «Աւելի ճառի» ազդեցութեամբ գրուած ըլլայ : Ինչպէս ինքն ալ կը խոստովանի, գաղափարն իրը չէ, այլ հայ վարժարանի մը տեսչուհիին : Համամիտ ենք յօդուածագրին. — ոչ թէ վարժարաններու և տուններու մէջ կարկուտքն է ժամանակի կորուստը՝ այլ խենդ ու խելառ վէպեր կարդալն է, ժամանակի կորուստն՝ օրը երեք ժամ հայելիին առջեւ անցնիլն է, ժամանակի կորուստը՝ մեծ երեւակայութիւններով գլուխը չարչարելն է . . . Մեր աղջիկները այնքան պարապ ժամանակ ունին, որ զայն վատնել տալը խզծիս չի դպչիր իրենց տանը օգտակար ըլլալու համար :

Սիպիլի այս յօդուածէն առաջ, բացի այն տեսչուհիէն, անկէ անկախ, եղած են ոմանք որ պարտաւորիչ ըրած են մեր վարժարաններու մէջ այս տնաչէն սլարապմունքը : Կը յուսանք որ բարերար ազդեցութիւն մը ընէ սոյն գրուածքը :

103. Հայ բերքերն իրարու անհամակիր . — Ժամանակէ մ'ի վեր մեր Պոլսոյ հայ օրաթերթներու մէջ երեւոյթ մը կը նշմարուի, զոր որակելու համար կը տատամսինք թէ ո՛րպիսի բառ կերտենք, Եղիային տաղանքն ալ չունինք որ վայրկենապէս հազարաւորներ ձուլենք : Նախնեաց Մատենագրութեան մէջ իսկ կարելի չեղաւ գտնել մեր փնտռածը, որովհետեւ չենք յուսար որ անոնք մեր այս հիւանդութեամբ վարակուած ըլլան : Մե-

րիններն այնպիսի եղանակաւ կը վարուին իրարու նկատմամբ իրր թէ բաց ի իրենց թերթէն՝ Պոլսոյ մէջ պարբերական կամ օրաթերթ գոյութիւն չունի : Եթէ լուր մ'արտատպել հարկ տեսնուի՝ անխղճաբար «տեղական թերթ» մ'ըսելով կը բաւականանան : Ասկէ զատ եթէ դիմում ըլլայ որ հասարակութեան զեկուցուի թերթի մը հրատարակութիւնը, մեզայ, մեզայ, իւրաքանչիւր աղղի համար 5 դրշ. կը պահանջուի : «Բիւրակն» անոնց մէջ բացառութիւն մը կազմած է ու պիտի կազմէ ընդ միշտ՝ յիշելով զանոնք ու տեսնուած յօդուածներուն իր նշգրաւ կը դպցնելով, Ասի մեր կողմէ ձրի ռեկլամ մը այն թերթերուն : Որովհետեւ, անոնց խմբագիրներու կարծիքով, ո և է թերթ մ'«եթէ յիշուի» ոչքլամ ըրած կ'ըլլան, հետեւապէս զրամական փոխարիտութիւն մը անհրաժեշտ կը համարին այս պարագային : Ի՞նչ մը չափազանց չէ՞ տալի գործնական կեանքի մէջ իսկ :

104. Դալի աւետարան կը կարդան . — «Մեր թերթերէն ոմանք գործի վրայ են, կը պաճքւորին» Տոքթ. Տաղաւարեանի Առողջապահութեան առթիւ : Պր. Բոլատ իր քննադատականներու մէջ կը սքսբայ, ինչպէս կ'ըսեն Եւդոկիացիները, կը թալթըլի այնչափ խիստ լեզու մը գործածելու որու նպատակն է ըստ իր բացատրութեան միայն հասարակաց օգուտը : Ասոր հաւտանք թէ՞ երկմտինք :

Բանասիրական-լեզուաբանական խնդիրներու մէջ ա'լ աւելի երկիւղած ըլլանք ու սարէն ձորէն՝ պատգամներ չարձեկենք, Արեւմ-ժեմ երկ մը . . . ատրաստեց բժիշկը, այսչափ դատաւետութեան հա՞րկ էր :

105. Ամուսնութիւնը գաւառներու մեջ . — «Բիւրակն»ի համակրելի աշխատակից Մ. Դանիէլեան, Արեւելքի մէջ, շատ իրաւամբ դիտել կուտայ թէ «Ամուսնական զուլալ սէրը կարծես ա'լ փախեր գացեր է մեր շատ մը ընտանեկան յարկերէն. անոր անդ բոյն գրած է պղտոր սէրը՝ իր պղտոր արարքներով . . . : Ամէն օր, եկեղեցու բակը, Առաջնորդարանի պատին տակ, քով քովի շարուած են

չատ մը կնիկ-արմատներ ու էրիկ մարդեր, ամէնքն ալ ամուսնական գծաութեանց համար բողոքող . . . :

Գաւառներու մէջ ամուսնութիւններէն շատերը կը կատարուին բնութեան օրէնքին հակառակ, որմէ առաջ կուգան այս տեսակ գծաութիւններ ու զանազան չարիքներ :

Վիճակացոյցներով հաստատուած է որ երբ գաւառներու մէջ ամուսնական գլխաութիւն մը, գծախաութիւն մը կը պատահի, պատճառներէն մէկն է՝ մանչ ու աղջիկ առանց զիրար տեսնելու, հասկընալու, միայն ծնողքին հաւանութեամբ նշանուելու խոտելի սովորութիւնը : Թէև մեր գաւառաբնակ աղջայիներէն ոմանք չունենան դարաւերջիկ զաղափարապաշտի մը ձգտումը, դարձեալ կուգան այնպիսի պարագաներ ուր մօի կտորէն աւելի իր ընկերոջ մէջ ընտիր ըմբռնման վայել, անուշ րան մը տեսնել կ'ուզէ :

106. Հանգային կարեկցութեան արժանի կեսեր. — « Բիւզանդիոնի » աղգային Դրոնիկը կը գուժէ թէ քրդախօս ու արաբախօս Սղերդցի հայերը շուարեր մընացեր են Միացեալ Ընկ. սատարութեամբ պահուող իրենց վարժարանը գոցուելուն : աղաք փողոցը մնացեր են : Թէև Դոմինիկեան պատերազմներն ու ամերիկեան միսիոնարները պատրաստակամութիւն ցուցած են, սակայն Սղերդցիներն զգուշացեր են իրենց զաւկները այդ մարդորաներուն յանձնելու : Կը յուսանք որ Ս. Պատրիարք Հայրն իր ծանօթ կրթասիրութեամբ արդէն փութացած պիտի ըլլայ, Սուրբ Բլաքի խնդրէն աւելի, դարման մը տանիլ Սղերդցիներուն :

107. Առ պատմագէսն Բիւզանդիոն. — Հին պարսկական կրօնքը (Հմտ. « Բիւրակն » ի նախորդ թիւերուն մէջ՝ Ժողովրդական բանահիւսութեան աղբակներու վերլուծումը), կը պատուիրէ որ մեռելները, — պիղծ համարուած, ո՛չ ջուրը նետեն, ո՛չ հողին մէջ թաղեն եւ ո՛չ կրակին մէջ զիւրիւղեն. — երեքն ալ Որմզդի ստեղծածներն, հետեւապէս սո՛ւրբ, սո՛ւրբ, սո՛ւրբ, այլ տանիլ բարձր

տեղումնք (Հմտ. մեր « Մութ աշխարհի » վերլուծումը) բաց թողուլ որպէս զի գիշատիչ թռչունները փարատեն զանունք : Պարսիներն ալ, Որմզդականութեան — Զրուանականութեան կրօնքի վերջապահները, սոյն սովորութիւնը, հաւատքը անխախտ պահած են : Հետեւապէս անհասկանալի թող չթուի ձեզի, ինչպէս կը գրէք թիւ 604. « Որմզդականք : » Qui scribit, bis legit :

108. Հայ բարբառախօսութիւնը կը պօշի(1). — Մեր աշխատակից համակրելի Գաղանձեանի Եւգրիկոյ բարբառին ուսումնասիրութիւնն որ մաս առ մաս հրատարակուեցաւ « Հանգէս Ամսօրեայ » ի մէջ, այս օրերս իբր առանձին գրքուկ հրապարակ պիտի ելլէ : Հայ բարբառախօսութեան կարեւորութիւնը շեշտուած է թերթիս այս թուի « Տոկուն աշխատութիւն » յօդուածով : Եւ որպէս զի այս ճիւղը մշակողներու մերովսանն սատարենք, մասնաւոր կարգադրութիւն մը պիտի ընենք Վիեննայի Պատ. Միաբանութեան հետ՝ Գաղանձեանի երկը հայթայթելու այն գաւառաբնակ բանահաւաքներուն որոնք պատեհութիւն ունեցած չեն « Հանգէս » տեսնելու :

ԱԶԳԱՅԻՆ

« Բիւրակն » ի Վարչութիւնը խորապէս զգացուած է՝ կարդալով օրաթերթերու մէջ թէ Սղերդի վարժարանն, ինչպէս գրուեցաւ « Հասկաքաղի » մէջ, Միաց. ընկերութեան նպաստին դադարման պատճառաւ փակուելու տխուր հարկին տակ գտնուած է, և պատրաստ է իր կարողութեան չափ դասադիրք յատկացնել նոյն վարժարանի :

— Նոյնպէս Մարաշի գեղերէն Եէնիճէ-

[1] Թագաւորաց լեզուով մանկան մը փորի վըրայ քսուիլն որ ոտք ելլելու նշան է :

Գալէի համար մաս մը դասագիրք Դաւթեան Գործակալութեան կողմէ ղըրկուած է Մարաշի Առաջն. Տեղապահ Գեր. Տ. Հօր :

— Բարեսիրտ ու բարեգործ Ժամհարեան եղբարք Շուշիի մէջ հիմնեցին 50 հազար բուբոնոց հոյակապ Հիւանդանոց մը որուն կտակած են 11000 բուբոն, 10 հազարը Հիւանդանոցի կահ կարասի չտկելու եւ 100 հազարն իբր ղրամագրուի Պետական Դրամատունը պահուելու : Ս. Հայրապետն անձամբ օրհնած է հաստատութիւնն Պր. Ժամհարեան Ս. Ս. Կաթողիկոսի առաջարկին համեմատ ղրամապէս պիտի օգնէ Տաթեւի հինաւուրց վանքի վերաշինութեան : — Հայր Աբրահամու պեթեքեր մէջն ըլլայ :

— «Բիւրակն»ի աշխատակից, Գեր. Տ. Վ. Պալեան, Կեսարիոյ առաջնորդ, ցամաքի ճամբով Էջմիածին ուղեւորած է Ե. Վ. Դուրեանի հետ եպիսկոպոս ձեռնադրուելու : Մեր երկու գիտնական վարդապետներուն ա'լ աւելի բարձր աստի-տիճաններ կը մաղթենք սրտանց :

— Գարակէօղեան կտակի Յանձնաժողովի վերջին նստին մէջ, ձեռնարկուեցաւ խմբագրելու այն մուրհակը զոր պիտի ստորագրէ Գր. էֆ. Գարակէօղեան, յարակից պաշտօնագիրներով մէկտեղ, որոնք կը վերաբերին Գարակէօղեանի ու ժառանգորդներուն միջեւ եղած կարգադրութեանց : Պատրիկ էֆ. Կիւլպէնկեան նոր խմբագրութիւն մ'առաջարկած է : Մինչեւ որ այս նախնական գործողութիւնները չլմնան, կտակը ետ չպիտի տրուի Գրիգոր էֆ.ի :

— Ուսումն. Խորհուրդն իր անցեալ ուրբաթ օրուան նստին մէջ դժգոհութիւն յայտնելով Բերայի վարժարաններու ուսուցիչներէն ոմանց՝ իրենց ամսաթոշակները պահանջելու եղանակի մասին, հարկ դատեց զեկոյցներ ընել բողոքարկուններու եւ թաղ. խորհրդի հետ բանակցելէ ետք, պարտ ու պատշաճ տնօրինեց : — Տարօրինակ կը թուի Ուսումն. խորհրդի զեկոյցն ու պարտ ու պատշաճ տնօրինութիւնը : Ամիսներով ղրամի երես

չտեսած, բաղմանդամ ընտանիքի տէր ուսուցիչ մ'այնչափ խաբկանքէ ետք, սալայատակի վրայ ձեռք կապած մինչեւ իրիկուն սպասել հա՞րկ էր, մինչեւ որ թաղական աղաներն իբր ողորմութիւն քանի մը ղրշ. կարկառելով բաղմապահանջ ուսուցչին՝ ճամբէին զանոնք :

— Պատր. փոխանորդ Տ. Գաբրիէլ ձէվա՛րճեան եւ Իզմիրի Առաջնորդ Տ. Ներսէս Ասլանեան նորապսակ եպիսկոպոսները կիրակի օր Էջմիածնէն Պոլիս դարձան, իրենց հետ բերելով Ս. Մեռն :

— Գրիգոր էֆ. Գարակէօղեան որոշած է, Կ'ըսուի, սպասել որ Բումէլու Գաղաքէրութեան Ատեանը իր բացակայութեան քննէ եւ որոշէ ծանօթ կտակային դատը, որու նկատմամբ Սուրէնեան էֆէնտի իր Զապքը տալան տուած էր արդէն :

— Կրօն. եւ Քաղ. Ժողովի անդամներէն ոմանք առաջարկեր են որ իստն Ժողովը իր թղթերը կարգի դնելով՝ համարատուութեան պատրաստուի, քանի որ իր պաշտօնավարութեան երկամեայ շրջանն աւարտելու մօտ է :

— Կ'ըսուի թէ Հայ-Հռոմէական Պատրիարքարանն արտօնութիւն ստացեր է եկեղեցի մը շինելու Ուլնիոյ մէջ ուր հազիւ 10-20 տուն Հռոմէական կայ :

— Վիլհէլմ Կայսրը, Երուսաղէմ այցելութեան առթիւ Բրուսիոյ թագ պատուանշանին Ա. աստիճանը շնորհած է Երուսաղէմի պատրիարք Տ. Յարութիւն Արքեպ. Վեհապետեանի :

— Զիպրալդարի անկլիքան եկեղեցւոյ եպիսկոպոսն ու Բերայի նոյն եկեղեցւոյ երէցը շաբաթ օր Պատրիարքարան գալով Ս. Պատրիարք Հօր հետ տեսակցեցան և ապա Մայր-Եկեղեցի իջան ուր սեղանին առջեւ ծնրաղիր աղօթելէ ետք, աչքէ անցուցին եկեղեցւոյն ամէն կողմերը :

— Երուսաղէմէն առնուած վերջին հեռագրի մը նայելով, Օգոստոսիաո հիւրերը Ս. Քաղաքը մտնելու ատեն առջեւէն կը տարուէր Նոյնի Վեհափառութեանց յատուկ զրօշը : Ծամբան կամարներով ու

զրօշներով զարդարուած էր Ս. Յարութեան տաճարին մէջ Տ. Յարութիւն Ս. Պատրիարքն ալ բարի գալուստ մաղթեց Վեհ. կայսեր ու կայսրուհւոյն, Լատիններու Պատրիարքը սա բանախօսութիւնն ըրաւ .

«Վեհ. կայսեր ու կայսրուհւոյն այցելութիւնը մեծ պատիւ կը համարինք մեր միաբանութեան և ապացոյց մը կը նկատենք թէ Նոցին Վեհափառութիւնները հաւասար աչքով կը նային ամէն կրօնքի, Բարձեալն Աստուած իր չնորհքը անպակաս ընէ կայսեր ու կայսրուհւոյն վրայէն եւ ընդունի մեր բարեմաղթութիւնները զորս կ'ընենք Նոցին Վեհափառութեանց արեւշատութեան ու ժողովրդին երջանկութեանը համար»

Վիենայի Ազգ. վարժարանաց Դիւրեքիի. — Ներկայ դպրոցական տարուին մէջ Դիւրեքիի վարժարանները կը յաճախեն 875 ուսանողներ, (590) մանչ եւ 285 աղջիկ) : Այս թուէն 320 ն ազգ. վարժարան եւ 50 ն ալ մասնաւոր հայ վարժարան մը : Իսկ 505 տղաք տարբեր զաւանթիւններու կամ օտար հաստատութիւններու կ'աշակերտեն հետեւեալ կերպով .

Լատինաց դպրոցը 100 մանչ, 250 աղջիկ,
Բողոքական » 120 » 35 »

Քիչ մը զոհողութիւն բաւական պիտի ըլլար ազգ. վարժարանները բարեկարգութեան մէջ դնելու եւ հայ մանուկներն օտար յարկերէ հեռու, ազգ. փառսխին մէջ պահելու համար :

— Առաջիկայ շաբաթ օր Պոլսէն Պափոս կը մեկնի Տօկթ. Ստեփան էֆ. Թէրզեան որ տեղւոյն թաղապետական բժիշկ կարգուած է :

— Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանի նոր ուսուցիչներ կարգուած են այս ուսումնական տարեշրջանէն : Պր. Մ. Արեղեան, նախկին Ճեմարանաւարտ, որ Եէնայի համալսարանին մէջ փիլիսոփայութեան Տօքթորի աստիճան ստացած է, Հայոց գրականութեան ու լեզուի : Պր. Խալաթեան, Կանդիտատ Մոսկուայի համալսարանի Լեզուաբանական Ֆակուլթի, Ռուսաց լեզուի, Պատմու-

թեան ու Գրականութեան : Արժ. Արշակ սարկաւազ, Թիֆլիսի Ներսեսեան դպրանոցի ընթարցաւարտ, որ Յ տարի Գերմանիա ուսած է, վերակացու կարգուած է՝ աւանդուելով նաեւ քանի մը դասեր Գ. դասարանին :

— Ամառնային ուղեւորութենէ վերադարձած է Էջմիածնայ Մայր Աթոռայ Մատենադարանապետ Տ. Գարեգին Վ. Յովհանէսեան որ իբր բանասէր-գրագէտ ծանօթ է :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Ֆրանսա. երես. Ժողովի շէնքին առջեւ, խորհրդարանի բացման առթիւ, ցոյցեր տեղի ունեցան : Ոստիկանութիւնը ցրուեց ցուցարանները : Չերակալուեցաւ ի մէջ այլոց Պ. Կեռէն, հակահրէական դաշնակցութեան նախագահն որ գաւազանով մը ծանրապէս վիրաւորած էր ոստիկանութեան գոմիսէր Պ. Լեպրուսը : — Նիստը աղմկալից եղաւ : Պ. Դերուէտ, ժողովրդական բանաստեղծը, խստիւ քննադատեց պատերազմական նախարար Շանուան զօրավարն որ հրաժարական տուաւ : Հանրապետութեան նախագահը պարսաւեց հրաժարող զօրավարը : Ատեանը մեծազօրոյ աղմուկներով փակուեցաւ : Պ. Բրիստն ալ հրաժարական տուաւ զոր ընդունեց Պ. Ֆելիքս Ֆոռ :

Բարիլի պողոտաներու վրայ ծախու հանուեցաւ Բասքալ Կոուսէի հեղինակութեամբ « Տրէյֆիւսի գործն ու անոր գաղտնի մասերը » անունով գրքոյկ մը, որուն անունն է Les quatre Evangiles (Չորս Աւետարաններ) :

— Բարիլէ եկած հեռագրեր կը ծանուցանեն թէ, երկար խորհրդածութենէ ետք, վճռաբեկ ատեանը վերջապէս Արդարութեան համաձայն վճիռ մը տուած է, որոշելով որ Տրէյֆիւսի դատը նորէն քննուի, բայց առ այժմ Տրէյֆիւս մնայ Սատանայի կղզին :

— Վճռաբեկ ատենի առջեւ Մ. Պարտպարզեց թէ անձնասպան Հանրի գնդապետի վկայութիւնն ա'յնպիսի նոր իրողութիւն մըն էր որ կը բաւէր դատին վերաքննութիւնը պահանջելու : Յիշատակեց Տրէյֆիւսի կրկնակի յայտարարութիւններն իր անմեղութեան վրայ ու քննեց գրի փորձագէտներու հակասական տեղեկագիրներն որոնց առջեւ Տրէյֆիւսի դատապարտութիւնը մեծ նշանակութիւն չունի : — Անգամ մըն ալ յայտնուեցաւ թէ Մէրսիէ ու Սոսիէ զօրավարները գործին մէջ մատ ունէին : — Ընդհ. Դատախազ Մ. Մառո պերճախօսօրէն պաշտպանեց վերաքննութիւնը :

— Վերաքննութեան դատական յանձնաժողովի անդամներէն ութը վերաքննութեան թեր ու եօթն ղէմ են :

— Էմիլ Զօյա Ֆրանսայէն դուրս պիտի մնայ մինչեւ որ ձեռնարկուի Տրէյֆիւսի գործին վերաքննութեան : Վիպասանը այս կամաւոր տարագրութեան միջոցին զբաղած է նոր գիրք մը հեղինակելով : — Տրէյֆիւսի խնդիրն որ վերջին չաբաթներ մեծ յուզում առաջ բերաւ Ֆրանսայի մէջ, վերջապէս Պրիտոնի դահլիճին անկման պատճառ եղաւ :

Նոր նախարարութիւնը կազմելու պայտօնը յանձնուած է Մ. Տիւրիւի : Նոր դահլիճին կ'անդամակցին, բացի Տիւրիւիէ, նաեւ Ֆրէսինէ, Պարտու ու Բոնսթան, որոնք երբեք չանքապետութեան ամէնէն հաստատամիտ, կրրովի ու սկզբունքի տէր պետական անձնաւորութիւններն են, եւ արդէն նոր կազմուելի դահլիճին Մեծ Գախարարութիւնը (le grand ministère) մակդիրը կուտայ Էգլեռ լրագիրը :

Վերջին լուրերու համեմատ, Ֆրանսայի դահլիճը վերջապէս կազմուել է հետեւեալ կերպով .

Մ. Շարլ Տիւրիւի — Վարչապետ եւ Ներքին գործերու նախարար,

Մ. Կլոդ Ֆրէսինէ — Պատերազմական,

Մ. Լոգրուա — Ծովային,

Մ. Տէլքասէ — Արտաքին,

Մ. Բէզրու — Եւրոպական,

Մ. Լոպրէ — Դատական,

Մ. Տըլոմպ — Առեւտրական,

Մ. Բրանց — Հանր. շինութեանց,

Մ. Լէք — Կրթական,

Մ. Կիյյէն — Դաղթային,

Մ. Վիժէ — Երկրագործական :

Արեւելեան Սուսան. — Հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Մենելիք, Եթովպիոյ թագաւորը 100,000 հոգիով ճամբայ ելած է ու կը քալէ Բաս Մանկաշայի վրայ : Հոռմի մէջ կը կարծուի թէ այս յոգնաթիւ բանակին նպատակն ուրիշ է, եւ պիտի տիրէ արեւելեան Սուտանի :

— Լոնտոնէն կը ծանուցուի թէ Լորտ Սալըզպրի եւ Ֆրանսական դեսպան Մ. Բուրսէլ Ֆաշոտայի խնդրոյն նկատմամբ համաձայնութեան հիմ մը դրած են : Կ'ըսուի նաեւ թէ Ֆռանսական կառավարութիւնը հաւանած է Մառշանը Ֆաշոտայէն ետ կանչել . այսպէսով Անգլիոյ առաջին պայմանին դոհացում տրուած եւ խնդիրը կարգադրութեան ճամբուն մէջ զրուած կ'ըլլայ :

— Լոնտոնի մէջ խանդավառ ցոյցերով ու կեցցէներով ընդունել են Սէրտար Հիւպէրթ Բիչնէր փաշան, Օմտուրմանի հերոսն, որ Լոնտոնի քաղաքացիութեան տիտղոս ստացել է : Անգղիական թերթերը պաշտօնապէս կը հաստատեն Ֆաշոտայի պարպուիլը :

Փիլիպպեանցներ. — Ուաշինքթընի պաշտօնական ակումբներու մէջ չի կարծուիր որ ապստամբներուն ու ամերիկացոց մէջ նաւային կռիւ մը տեղի ունեցած ըլլայ, վասնզի ապստամբներուն մանր նուերն ամերիկեան միակ մարտանաւի մ'իսկ զիմադրելու անկարող են :

Ժանսալս. — Գուժ մը կը հասնի Վիեննայէն թէ Ժանտախտի դէպքեր պատահած են Մայրաքաղաքին մէջ ու Ժանտախտի բռնուած Պարիշ ծառան դորմանած ատեն Դոկա. Միւլլէր վարակուած մեռած է : Երիտասարդ բժշկի մահը մեծ ցաւ պատճառած է :

Ռուսիա. Մուրաւիլիւ կոմսն որ փառիւ այցելած էր՝ Վիէննա հասած տեսակցել է Աւստրիոյ-Հունգարիոյ վար-

չապետին հետ. Կոմսը պաշտօնական շրջանակներու մէջ Ձէնընկեցութեան խնդրի մասին յայտնած է թէ Զարը կը յուսայ որ իր նախաձեռնութիւնն ամբողջ աշխարհի հաւանութիւնը պիտի ստանայ : Առաջին գործը պիտի ըլլայ սպառազինութիւններէն ու պատերազմական զիւտերը դադրեցնել : — Հաւանականաբար Ձէնընկեցութեան ղեկավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ 1899 ի Յունուարի մէջ :

Սպան եւ Ամերիկեան պատերազմ. Ուաշինգթոնէ կը ծանուցուի թէ Փարիզ գումարուած խաղաղութեան յանձնաժողովի պատուիրակներն այս օրերս սպանիացի պատուիրակներուն տեսակ մը վերջնազիր պիտի տան եւ յայտարարեն թէ Մ. Նահանգներն ո՛չ Կուպայի եւ ո՛չ ալ Փիլիպպինացի պարտքերը կը ճանչնան : Ամերիկայի մէջ սա համոզումը գոյացած է թէ Սպանիա պիտի մանձնաժողովի աշխատութիւնները կ'երկարաձգէ :

Իրլանտայի ձգտումը. Անգլ. Խորհրդարանի Իրլանտացի անդամ Մր. Ուիլիլմ Բէտմընտ Տալլին գումարուած Միթլինկի մը մէջ յայտարարեց թէ Անգլիա ու Ֆրանսա պատերազմին, իրլանտական ժողովուրդն աւելի Ֆրանսայի պիտի համակրի, Հրապարակաբար առաջարկեց որ ծափահարեն Մարչան հազարապետը : Ժողովը սրահը գոռացուց ծափերով :

— Անգլ. կառավարութիւնը խնամով կը քննէ իր ծովեզերքներուն ամրոցները մարտկոցներն ու ընդծովեայ ականները, ինչպէս եւ արտասովոր գործունէութեամբ առաջ կը տանի նաւային պատրաստութիւնները :

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

Գերման Կայսրն ու Կայսրուհին անցեալ Դե. օր, 14 հոկտ. Հայֆայի մէջ հանդիսաւոր կերպով ընդունուեր են տեղական իշխանութեանց ու Վեհ. Սուլթանին պատուիրակ շէվատ փաշայի կողմէ : Կայս. ամուր կառքերով ու ձիերով ճամ-

բայ ելած ի Պաղեստինի Կեսարիա քաղաքն այցելելէ ետք, դէպ ի նրուսադէմ ուղեւորած է :

— Վիլհէլմ Կայսրն ու Աւուսթա Կայսրուհին իրենց չքաղիր հետեւորդներով ամսոյս 30ին Երուսաղէմ հասնուի : Նոյնին Վեհափառութեանց հանդիսաւոր ընդունելութիւններ տեղի ունեցած են :

— Վերջերս Սելանիկ պատահած ահռելի փոթորիկը ահապին վնաս հասուցեր է : Տուներու կղմինտրները կտոր կտոր եղած, անասուններ սպաննուած ու երկաթուղիի երեք գիծերն ալ մեծապէս վնասուած են : Կայարանին մօտ 40 մարդու դիակներ գտնուեր են :

— Դոկտ. Սիմէնս, Դէօչ Բանկի տնօրէնը, որ մասնաւոր կառախումբով Գոնիա գացած էր, Էնկիւրիէ մինչեւ Կեսարիա շինուելու գիծը քննեց :

— Գանտիոյ մէջ (Կրետէ) պեղումներ կատարուած միջոցին Վենետիկցիներու ատենէն ղեկավար ճամբայ մը երեւան հանուեր է, որ մինչեւ Բալտագէ բերդէն դուրս կը տանէր :

— Սվազի կուսակալութեան ու ծանկի միջեւ Ալիս դետին (Գըզըլ-Լըմագ) ընթացքն ուղղելու եւ խար կները հանելով նաւարկելի ընելու համար, ճարտարագէտներու ձեռքով քրննութիւն կատարուած ու ծախքի քանակութիւնը ճշդելով տեղեկագիր մը ղրկուած է Հանրօգուտ շինութեանց նախարարին :

ԱՌԱՋԻԿԱՅ ԹՈՒՈՎ

Բիւրակնի յաջորդ 39 թուով պիտի հրատարակենք հետեւեալ երկու կարեւոր գրութիւնները որոնք կարելի չեղաւ ստիւնին մէջ դնել :

1. Մալկարայէն Կ. ի «Պոլիս ու Գաւառական Գրականութիւն» վերնագրով բանասիրականը :

2. Ս. Է. Պերպերեանի, «Ընկերական» մէկ յօդուածը ԿԵԱՆՔԻ ՊՏՈՒՂԸ, Ուսումնասիրութիւն ամուսնական խնդրին վրայ :

ԱՂԲԻԻՐԻՆ ԴԻՄԵԼ

Պոլսոյ մէջ Ս. Դաւթեանի դասագրքերուն պէտք ունեցողները թող հաճին դիմել ուղղակի իր գրասենեակը, (թիւ 16 Գազասէր խան) :

Պէտք չէ խաբուիլ այն գրավաճառէն որ սուտ լուրեր կը տարածէ թէ Դաւթեանի գրքերը սպառած են, եւլն : Դաւթեան հրատարակութիւնները միշտ պատրաստ կը գտնէ վնտռողը, եթէ աղբիւրին դիմէ :

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ
Տ Ա Ր Ե Յ Ո Յ Ց

1899 թիւ ԱԿԱՆԻՆ

Գ Ի Ն 6 Ղ Ր Ո Ի Շ

Կեդրոնատեղին է, Էսկի Ջալթիէ ճատտէսի, թիւ 61, Նշան Կ. Պէրպէրեանի տպարանը :

«ԲԻԻՐԱԿՆ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Այնթապի, Մարաշի, Հաճընի, Ատանայի, Բիլիսի, Թարսուսի, Մէրսինի, Հալէպի, Պէյրութի ու Իզմիրի մեր Մեծ. բաժանորդներէն կը խնդրուի որ հաճին իրենց հաշիւը կարգադրել «ԲԻԻՐԱԿՆ»ի Պատ. Գործակալներուն հետ որոնք են .

Այնթապ. — Տ. Կարապետ քահ. Կիւլիւղեան ու Գարեգին էֆ. Թիւթիւնճեան : Մարաշ. — Արմենակ էֆ. Պիլէղիքճեան ու Թորոս էֆ. Մահիկեան :

Հաճըն. — Սամուէլ էֆ. Ժամկոչեան : Ատանա. — Պետրոս էֆ. Եղիաեան : Բիլիս. — Տօքթ. Իսկէնտէր էֆ. Պայրամեան :

Թարսուս. — Սարգիս էֆ. Գանձապետեան :

Մէրսին. — Օ. Գուլումճեան եւ Ընկ. Հալիպ. — Կարապետ էֆ. Թուխմանեան :

Պէյրուք. — Մատթէոս Վ. Գալըզճեան Իզմիր. — Կարապետ էֆ. Մալէճեան :

Ման. Մեծ. Գործակալները գանձելով բաժանորդագիրները՝ կրնան տալ առժամանակեայ ընկալագիր մը, մինչեւ որ ԲԻԻՐԱԿՆԻ Տնօրէնութեան կողմէ իրենց շրկուի վերջնական ընկալագիրները :

ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆ ԲԻԻՐԱԿՆԻ

Բ Ա Վ Ա Ն Ի Ն Կ Ո Ւ Թ Ի Ն

ԸՆԿերակոմ

Գաղափարականին ի սպաս ու տոկուն աշխատութիւն Ս. ԴԱԻԹԵԱՆ

Լեզուաբանական

Լեզուի Հոգեբանութիւն ՀԻ. ԱՃԱՌԵԱՆ
Հետազոտութիւն Հայերէնի Բզդ. Համաձայնութեան վրայ Ա. ՄԵՅԵ

Ազգագրական

Զոհի ոջիւր ՄՈՒՇԵՂ ՎԱՐԴ.

Ժողովրդ. Բանահիւսութիւն

Հայ-Աշուղներ Տ. Վ. ՊԱԼԵԱՆ
Սիրերգ, Պարերգ Խարբերքի Գ. ՄՈՒՇԵՂԵԱՆ
Տէմիր դեւի հէքեթը Գ. ՏԵՎԷՃԵԱՆ

Տեղագրական

Սղերդ ՄԱՆՍՈՒՐ

Գրական

Պատասխաններ Հանրէ Հայնէի բանաստեղծութեանն

Ֆանին ու Ես [նորավէպ] Ռ. ՈՐԲԵՐԵԱՆ
Սիրոյ միմունջներ Թ. Թ.

Մանկավարժական

Մանկավարժի Գանձարան Ս. Գ.
Գանակոծած սանուհին Գ. Խ.

Փիլիսոփայական Կեցութեան

Կեանքը Մ. ՄԱԼԱՔԵԱՆ

Գրախօսական

Մանկ. Երգեր, Համարակալութիւն Գ. Խ.
Թատերական Ս. Գ.

Հասկաբան

Գաղափարների քննադատական երկին առթիւ.
— Բարենիշ յը Սիպիլի — Հայ օրաթերթներն ի.
բարու օձի շուպիկ. — Գալու Աւետարան կը կար.
դան — Ամուսնութիւնը գաւառներու մէջ. —
Կարեկցութեան արժանի կէտ մը. — Առ Պատ.
մտգէտն Բիւզանդիոն. — Հայ բարբառաբանու.
սութիւնը կը պըշի. — ԽՄԲ.
Ազգ., Բաղ., Ներքին լուրեր, աղբեր :

Արտօնատեր. — Հ. Ս. Խ. ԻԹԻԻՃԵԱՆ

Տպագրութիւն, ՆՏԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ